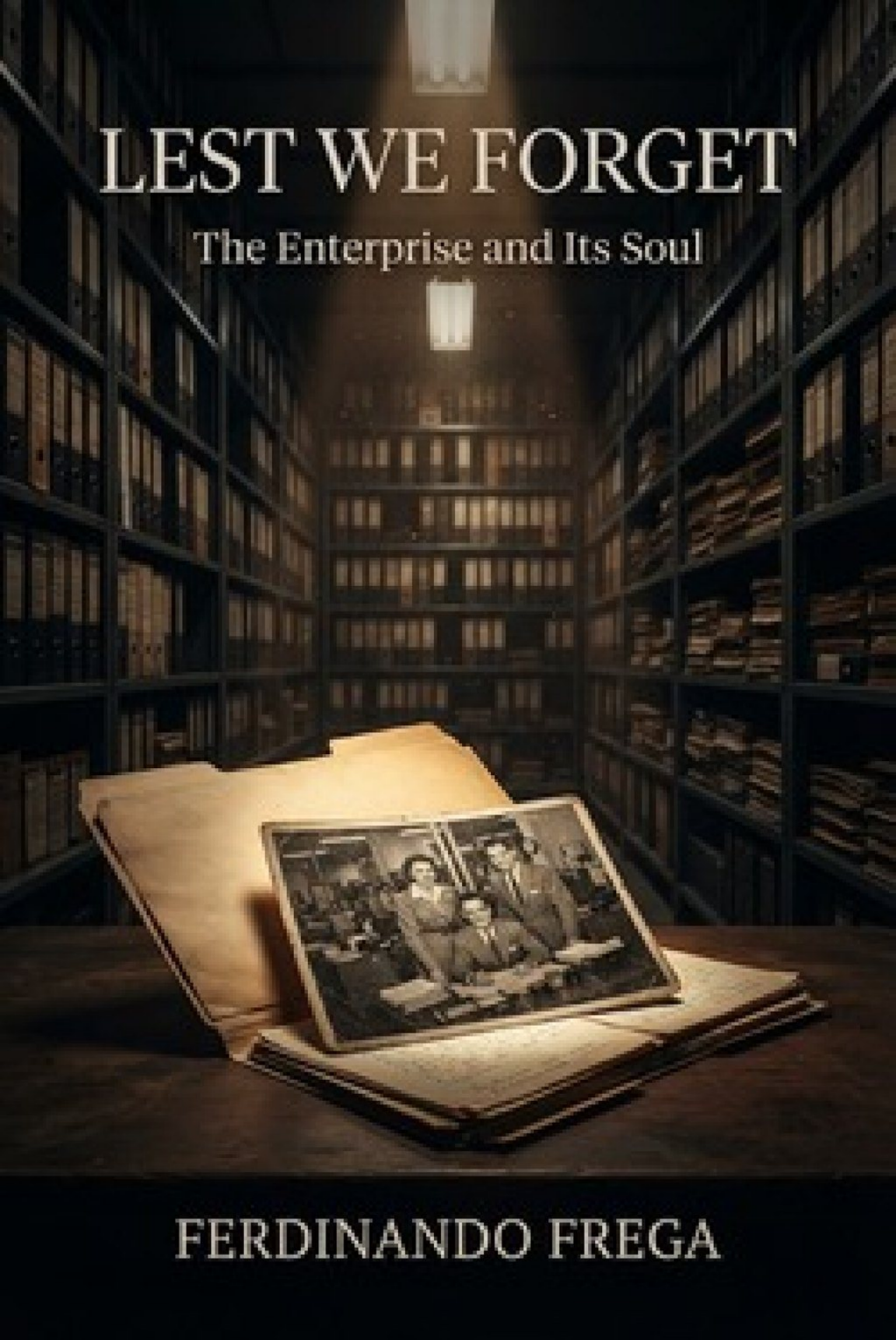
LEST WE FORGET

The Enterprise and Its Soul

FERDINANDO FREGA

विसरू नये म्हणून

उत्पादन, पेटंट, बॅच कोड, ब्लाइंड टेस्ट, ट्रान्सफर प्राइस, ऑपरेटिंग मार्जिन, लाभांश. संपूर्ण औद्योगिक साखळी तिच्या शेवटापर्यंत तपासलेली, आणि शेवटी भागधारकांना लिहिलेले एक पत्र, जे यातले काहीही सौम्य करायला नकार देते.

अनुक्रमणिका

माणसे नेहमी इतर माणसांना भेटतात. हा पहिला नियम आहे, इतर प्रत्येक नियमाच्या आधीचा. पैशाच्या आधी, सत्तेच्या आधी, या नियमावर उभ्या राहणाऱ्या पण त्याचे नाव कधीही न घेणाऱ्या प्रत्येक उद्योगाच्या आधी.

आणि या न संपणाऱ्या भेटीत वेगवेगळी नियती आकार घेते. काही जण व्यक्तिमत्त्वे बनतात, आणि काही जण दुरूनच त्याचे स्वप्न पाहत राहतात, तो उंबरठा कधीही न ओलांडता. मग येतात गरीब, जे संपत्तीचे स्वप्न अशा कुलूपबंद दरवाजासारखे पाहतात जो जोर लावून उघडायचा असतो. आणि येतात श्रीमंत, जे त्या दरवाजाच्या आत गेल्यावर एक दुसरीच भूक शोधतात: ते सत्तेचे स्वप्न पाहतात, जी अशा लोकांची संपत्ती आहे ज्यांना आता पैशाची गरज नाही, पण गरज असणे सोडायचे कसे हे अजून माहीत नाही.

व्यक्तिमत्त्व, गरिबी, संपत्ती, सत्ता: या चार वेगवेगळ्या नियती वाटतात, कधीही न छेदणारे चार रस्ते. पण शेवटी, जो हे सगळे रस्ते चालतो त्याला कळते की ते एकाच ठिकाणी नेतात, आणि तिथे फक्त एकच गोष्ट उरते, जी कधीही संपत नाही आणि जिची कधीही जागा कोणी घेत नाही: माणसे.

ज्या माणसांना आपण आयुष्यभर वाहिलेले असतो — वडील, आई, मूल, ज्याने न ठरवता आपल्याला शिकवले, ज्याने न सांगता आपली वाट पाहिली — ते प्रवासातील एक टप्पा नसतात. प्रवास संपल्यावर जे उरते ते तेच असतात, आणि आपल्या नकळत, दिवसेंदिवस, आपण कोण व्हायचे हे निवडण्याआधीच, आपल्याला जसे आहोत तसे घडवणारेही तेच असतात.

हा जाहीरनामा त्यातूनच जन्मला आहे. यशाच्या एखाद्या अमूर्त कल्पनेतून नव्हे, तर या जाणिवेतून की माणसाने उभारलेले प्रत्येक व्यक्तिमत्त्व, प्रत्येक संपत्ती, प्रत्येक सत्ता आपल्या आत दुसऱ्या कोणाचा तरी ठसा वाहत असते — कोणी तरी ज्याला आपण वाहिलेले होतो, अनेकदा नकळत, अनेकदा ते सांगायला खूप उशीर झाल्यावर.

जो हा नियम विसरतो तो असे उद्योग, साम्राज्ये, संपत्ती उभारतो जी त्याची वाटते, पण खरोखर कधीच त्याची नसते. जो तो लक्षात ठेवतो तो असे काहीतरी उभारतो जे, त्याला कोणतेही नाव असो, नेहमी परत केलेल्या निष्ठेचेच एक कृत्य राहते.

उद्योग भांडवलातून जन्मत नाही. तो एका हेतूतून जन्मतो.

कोणीतरी, एका विशिष्ट क्षणी, ठरवले की एखादी गोष्ट अस्तित्वात यायला हवी — बाजाराने ती मागितली म्हणून नव्हे, तर एका इच्छाशक्तीने तिला अस्तित्वात ढकलले म्हणून. ती इच्छाशक्ती हाच पहिला खरा भागधारक आहे, कोणी पैसे मोजायला सुरुवात करण्याच्याही आधी.

ही गोष्ट, एकदा आकार घेतल्यावर, तिला नेहमी एक नाव असते: तिला उत्पादन म्हणतात. तिला सेवा म्हटले तरी तिचे सार बदलत नाही. सेवा म्हणजे दुसरे काही नसून, दिल्याच्या त्याच क्षणी वापरले जाणारे उत्पादन — कदाचित अदृश्य, कदाचित अमूर्त, पण त्यामुळे तिच्या उद्देशात कमी ठोस नाही. ती घेणाऱ्याच्या हातात राहणारी एखादी वस्तू असो, किंवा घडण्याच्या त्याच क्षणी केला जाणारा आणि संपणारा एखादा कृतीचा भाग असो, तर्क बदलत नाही: नेहमी एक रूप असते, आणि ते रूप नेहमी दुसऱ्या कोणाकडे तरी वळलेले असते. शेवटी दिलेली सेवा नसलेले असे कोणतेही उत्पादन नाही. आणि घेणाऱ्याच्या मनात उत्पादनासारखे काहीतरी — एक आठवण, एक लाभ, एक खूण — न सोडणारी कोणतीही सेवा नाही.

याच उद्देशासाठी उद्योग जन्मतो. नफ्यासाठी नव्हे — नफा हा परिणाम आहे, कारण नव्हे — तर हे रूप ज्याला त्याची गरज आहे किंवा ज्याला त्यातून मूल्य मिळते त्याच्यापर्यंत पोहोचवण्यासाठी.

त्यानंतर येणारे सगळे — रचना, उतरंडी, ताळेबंद, ब्रँड — हे मचाण आहे. आवश्यक, कधी कधी सुंदरसुद्धा, पण अनेकदा घरच समजले जाणारे. मचाण

म्हणजे घर नव्हे. घर म्हणजे उद्देश: ते उत्पादन, ती सेवा, ज्या हेतूने ती पहिल्यांदा कल्पिली गेली त्याच हेतूने पोहोचवलेली.

आणि उद्देश स्वतःचे व्यवस्थापन स्वतः करत नाही. तो तोपर्यंतच टिकतो जोपर्यंत कोणीतरी — एक व्यक्ती, किंवा एकाहून अधिक — तो वाहत राहतो, पहिला निर्णय का घेतला गेला आणि ते रूप दुसऱ्या कोणापर्यंत का पोहोचायला हवे होते हे लक्षात ठेवत राहतो. ती इच्छाशक्ती नाहीशी होते त्या क्षणी उद्योग चालत राहतो, पण कुठे चाललो आहोत हे त्याला कळत नाही. तो उत्पादन करत राहतो, पण कोणासाठी हे त्याला कळत नाही. तो जिवंत न राहता कार्यक्षम बनतो.

अनेक संस्थांचे हेच शांत संकट आहे: साधनांची कमतरता नव्हे, तर स्मृतीची कमतरता. संस्थापकाची इच्छाशक्ती पिढ्यान्पिढ्या, भरतीमागून भरती, पातळ होत जाते, आणि शेवटी उरते ते एक यंत्र, जे ज्यांचे कारण हरवले आहे अशा हालचाली करत राहते — जे उत्पादन करत राहते किंवा सेवा देत राहते, पण ती गोष्ट, ती विशिष्ट गोष्ट, का अस्तित्वात यायला हवी होती हे त्याला आता माहीत नसते. हा जाहीरनामा अशा प्रत्येकासाठी लिहिला आहे जो, तो कोणत्याही रचनेत राहत असो, विचारत राहतो: ही गोष्ट का अस्तित्वात आहे, ती कोणासाठी बनवली आहे, आणि मी अजूनही त्या कारणाची सेवा करतो आहे — की फक्त त्याच्या सावलीची?

तो एका उद्योगाचा, एका क्षेत्राचा, एका काळाचा नाही. तो अशा प्रत्येकाचा आहे ज्याने कधी संस्था जे करते आणि ती जे करण्यासाठी जन्मली यातील दरी अनुभवली आहे — आणि ती दरी बुजवण्याचा निर्णय, शांतपणे किंवा मोठ्याने, घेतला आहे.

मी हे पुस्तक CEO शी बोलण्यासाठी लिहिलेले नाही, अध्यक्षांशीही नाही. ते कर्मचारी आहेत — सत्तेसारखी वाटणारी पदवी वाहत असतानाही ते दुसऱ्या कोणाला तरी उत्तरदायी असतात, त्यांनी एकट्याने न निवडलेला आणि उद्या सकाळी गमावू शकणारा आदेश ते पार पाडतात. त्यांच्याशी बोलणे म्हणजे व्यवस्थापन करणाऱ्यांशी बोलणे, उद्देशाच्या मालकांशी नव्हे.

मी हे पुस्तक भागधारकांसाठी लिहिले आहे. त्यांच्या भूमिकेसाठी नव्हे — वार्षिक सभेतील मत, अपेक्षित लाभांश, पोर्टफोलिओमधील हिस्सा — तर त्या

भूमिकेमागे उभ्या असलेल्या व्यक्तीसाठी, जिला व्यवस्थेने बोलू देण्याआधीच एका भूमिकेचा पोशाख चढवला आहे.

कारण समाज, आर्थिक आणि नागरी दोन्ही, प्रत्येकाला ओळखण्याआधीच एक साचा देतो. भागधारकाला तो तर्कशुद्ध गुंतवणूकदाराचा साचा देतो, जो फक्त आकड्यांकडे पाहतो आणि बाकी सगळ्याला गोंगाट मानतो. कर्मचाऱ्याला तो अंमलबजावणी करणाऱ्याचा साचा देतो. संस्थापकाला तो द्रष्ट्याचा साचा देतो, जो अनेकदा इतरांनी लिहिलेल्या चरित्रात आधीच ममी करून ठेवलेला असतो. हे तयार पोशाख आहेत, घाऊक प्रमाणात शिवलेले, व्यक्तीने ते आपल्याला बसतात का हे ठरवण्याआधीच घातलेले.

त्या साच्याखाली जो उभा आहे त्याच्याशी मला बोलायचे आहे. कारण वास्तव, खरे वास्तव, साचा जे पाहू देतो त्यापेक्षा पूर्णपणे वेगळे आहे. फक्त आकड्याकडे पाहतो असे वाटणारा भागधारक अनेकदा, कुठेतरी खोल दडवलेला, उद्योग स्थापन करणाऱ्याचाच मूक प्रश्न वाहत असतो: ही गोष्ट का अस्तित्वात आहे, आणि मी अजूनही त्या कारणाची सेवा करतो आहे का? फक्त, तो प्रश्न विचारण्याची परवानगी त्याला कोणीही कधीच दिली नाही, कारण त्याला दिलेली भूमिका वेगळी होती.

हे पुस्तक सत्तेच्या अधिकृत मार्गांनी प्रवास करत नाही — व्यवस्थापन करणाऱ्यांमार्फत नाही, इतरांच्या वतीने संवाद साधणाऱ्यांमार्फत नाही, स्वतःच्या भांडवलाने निर्णय घेणाऱ्यापर्यंत बातमी पोहोचण्याआधी ती गाळणाऱ्यांमार्फत नाही. ते थेट प्रवास करते. ज्याने सार जगले आहे त्याच्याकडून, कागदावर उद्देशाचा मालक असलेल्याकडे.

कारण हे वाचून एक जरी भागधारक क्षणभर भूमिका असणे थांबवून पुन्हा अशी व्यक्ती बनला, जी विचारते की आपण जे गुंतवले ते का गुंतवले — तर हे पुस्तक ज्यासाठी लिहिले गेले ते त्याने आधीच केले आहे.

या पुस्तकाला कथानक नाही. ते सुरुवात, मध्य आणि शेवट असलेली कथा सांगत नाही, आणि ठरावीक क्रमाने वाचण्याची मागणीही करत नाही. ते लहान प्रकरणांचे बनलेले आहे, प्रत्येक प्रकरण एका शब्दाला, एका संकल्पनेला, आधुनिक उद्योगाच्या एका दात्याला वाहिलेले — उत्पादन, पेटंट, व्यवस्थापन,

ताळेबंद, शेअर बाजार — आणि प्रत्येक प्रकरण, एकटे घेतले तरी, एक पूर्ण विचार म्हणून वाचता येते.

पण या वरवरच्या तुकड्यांखाली एकच धागा प्रत्येक पानातून, पहिल्यापासून शेवटपर्यंत, धावतो: उद्योगाला जन्म देणारा हेतू आणि तो हेतू जवळजवळ नेहमीच स्वतःभोवती उभारत जाणारी रचना यांच्यातील सतत वाढणारे अंतर. प्रत्येक प्रकरण हे अंतर वेगळ्या कोनातून पाहते — कधी तांत्रिक, कधी मानवी, कधी आपल्या प्रामाणिकपणात जवळजवळ निर्दय — पण मूळ प्रश्न सगळीकडे तोच राहतो: ही गोष्ट ज्या कारणासाठी जन्मली त्याच कारणासाठी अजूनही अस्तित्वात आहे का?

या पानांमध्ये तुम्हाला कोणत्याही खऱ्या कंपनीचे नाव सापडणार नाही. हा योगायोग नाही, कायदेशीर खबरदारीही नाही: ही एक निवड आहे. हे पुस्तक एखाद्या विशिष्ट उद्योगाबद्दल बोलत नाही, कारण ते सगळ्यांबद्दल बोलते, आणि कोणाही एकाबद्दल नाही — माणसाने कधीही अस्तित्वात आणू इच्छिलेल्या प्रत्येक रचनेबद्दल, जिने नंतर, काळाच्या ओघात, आपण का जन्मलो हे विसरण्याचा धोका पत्करला. ज्याने कोणत्याही क्षेत्रात, एखाद्या उद्योगात वर्षानुवर्षे काम केले आहे, तो या प्रकरणांमध्ये स्वतः जगलेले काहीतरी ओळखेल. पुस्तक त्याच्या विशिष्ट कंपनीबद्दल बोलते म्हणून नव्हे, तर जवळजवळ सगळ्यांमधून, अगदी थोड्या फरकाने, धावणाऱ्या तर्काबद्दल ते बोलते म्हणून.

हे पुस्तक उद्योगाचे वरून व्यवस्थापन करणाऱ्यांसाठी लिहिलेले नाही — वरिष्ठ अधिकारी, अध्यक्ष, CEO — जरी तेही ते वाचू शकतात आणि त्याच्या अनेक पानांमध्ये स्वतःला ओळखू शकतात. ते सर्वांत आधी अशांसाठी लिहिले आहे जे एखाद्या गोष्टीच्या एका भागाचे मालक आहेत, पण तिचे संपूर्ण सार कधीच पाहत नाहीत: भागधारक, मोठे आणि लहान, ज्यांना एक आकडा मिळतो आणि त्या आकड्यामागची कहाणी क्वचितच. त्यांनाच, इतर कोणापेक्षाही अधिक, हे पुस्तक विनंती करते की क्षणभर थांबा आणि संपूर्ण साखळी पाहा — उत्पादनापासून थेट त्यांच्या स्वतःच्या लाभांशापर्यंत — आणि मग, आपण नेमके कशाचे मालक आहोत हे न जाणता, एखाद्या गोष्टीचे मालक राहणे चालू ठेवा.

हे सोपे उपाय देणारे पुस्तक नाही, आणि ते ज्याचे वर्णन करते ते दुरुस्त करण्याचे वचन देणारी पुस्तिकाही नाही. ते, अधिक नम्रपणे, एक प्रश्न विचारण्याचे आमंत्रण आहे — तोच प्रश्न, तीस वेगवेगळ्या रूपांत पुन्हा पुन्हा —

आणि तो सोबत घेऊन जाण्याचे, पुढच्या वेळी तुम्ही ताळेबंद पाहाल, प्रेस रिलीज वाचाल, लाभांश घ्याल, किंवा सकाळी फक्त ऑफिसमध्ये शिराल तेव्हा: ही गोष्ट ज्या कारणासाठी जन्मली त्याच कारणासाठी अजूनही अस्तित्वात आहे, की मी, नकळत, फक्त तिच्या सावलीची सेवा करतो आहे?

उत्पादन

प्रत्येक उद्योग, बाकी सगळे काढून टाकल्यावर, एकाच गोष्टीत उरतो: उत्पादन.

तुम्ही त्याला काय म्हणता याने फरक पडत नाही. सेवा, अनुभव, उपाय, मूल्यवर्धन — हे असे शब्द आहेत जे मार्केटिंगच्या भाषेने अनेक पटींनी वाढवले, नेहमी तीच असलेली प्राचीन कृती नवी भासावी म्हणून: कोणीतरी काहीतरी करतो, आणि दुसरा कोणीतरी ते घेतो. उत्पादन म्हणजे ही देवाणघेवाण स्थिर, पुनरावृत्त होणारी, ओळखता येणारी बनवलेली. तो संस्थापकाचा हेतू आहे, ज्याने असे रूप घेतले आहे जे त्याच्या जन्माच्या क्षणानंतरही टिकू शकते.

पण उत्पादन, एकदा जन्मल्यावर, असा धोका पत्करते जो कोणताही संस्थापक सुरुवातीला पाहत नाही: ते स्वतःचे स्वतंत्र आयुष्य जगू लागते. एक कृती म्हणून आठवले जाण्याआधीच ते एक आकडा बनते. एक वचन म्हणून आठवले जाण्याआधीच ते बाजारपेठेतील हिस्सा बनते. आणि इथेच प्रत्येक वाढत्या उद्योगाचा पहिला शांत विश्वासघात घडतो: उत्पादन गरजेचे उत्तर असणे थांबते आणि एका रचनेचे समर्थन बनते, जिला आता अस्तित्वात राहण्यासाठी फक्त विकत राहावे लागते.

जो उद्योगात महिने नव्हे, वर्षे काम करतो, तो हे परिवर्तन जवळून पाहतो. तो तो दिवस पाहतो जेव्हा एखादी मीटिंग उत्पादन कोणाला मिळणार याबद्दल बोलणे थांबवते आणि त्याचे किती उत्पादन करता येईल याबद्दलच बोलू लागते. तो दिवस कोणत्याही कॅलेंडरवर चिन्हांकित नसतो. कोणीही त्याची घोषणा करत नाही. पण त्या दिवसापासून उत्पादन हे मूर्त झालेली भेट राहत नाही, ते एक बहाणा बनते.

आणि तरीही खरे उत्पादन आपल्या आत पहिल्या हेतूची खूण वाहतच असते — ते निर्माण करणारी रचना ती विसरली तरीही. नीट बनवलेली वस्तू, नीट केलेली कृती, आपल्या रूपात ती पहिल्यांदा ज्याने कल्पिली त्याची मुद्रा वाहत राहते, आता ती तयार करणाऱ्याला तो कोण होता हे माहीत नसले तरीही.

उत्पादनाला त्याच्या मूळ जागी परत आणणे — आउटपुट नव्हे, महसूल नव्हे, तर एका खऱ्या माणसाच्या खऱ्या गरजेचे उत्तर — हीच कदाचित आज कोणत्याही संस्थेत काम करणाऱ्या कोणालाही उपलब्ध असलेली एकमेव क्रांतिकारी कृती आहे. उत्पादन बदलण्याची गरज नाही. ते कोणासाठी कल्पिले होते हे आठवण्याची गरज आहे.

पेटंट

पेटंट एखाद्या कल्पनेचे संरक्षण करण्यासाठी जन्मते. पण प्रत्यक्षात ते फक्त तिच्या रूपाचे संरक्षण करते — तिला जन्म देणाऱ्या हेतूचे कधीच नाही.

तुम्ही एखाद्या यंत्रणेचे, सूत्राचे, प्रक्रियेचे पेटंट घेऊ शकता. कोणाला ती का शोधायची होती त्या कारणाचे पेटंट तुम्ही घेऊ शकत नाही. आणि तरीही नेमके तेच कारण, यंत्रणा नव्हे, प्रत्येक शोधाचा सर्वांत मौल्यवान आणि सर्वांत नाजूक भाग असते — आणि जगातील कोणत्याही पेटंट कार्यालयाला कागदावर उतरवता न येणारी हीच एक गोष्ट आहे.

यातून एक धोकादायक भ्रम निर्माण होतो: पेटंट धारण करणाऱ्याला वाटते की तो कल्पनेचा मालक आहे. पण तो फक्त इतरांना तिची नक्कल करण्यापासून रोखण्याच्या कायदेशीर हक्काचा मालक असतो — ती ज्या कारणांसाठी कल्पिली गेली त्याच कारणांसाठी आपण तिला जन्म दिला असे म्हणण्याच्या नैतिक हक्काचा नव्हे. एखादी कंपनी अधिग्रहणातून, विलीनीकरणातून, बाजारातील साध्या खरेदीतून पेटंटचा वारसा मिळवू शकते, आणि त्या क्षणापासून त्या शोधाबद्दल आपलाच असल्यासारखे बोलू शकते — तर त्याला जन्म देणारी इच्छाशक्ती अनेकदा अशा एकाच व्यक्तीच्या डोक्यात राहिलेली असते जी आता तिथे काम करत नाही, किंवा आता जिवंत नाही.

सातत्याऐवजी साठवणुकीतून वाढणाऱ्या प्रत्येक रचनेचा हा शांत विरोधाभास आहे: ती ट्रॉफी गोळा कराव्यात तशी पेटंटे गोळा करते, पण त्या ट्रॉफी कोणत्या कारणांनी जिंकल्या ती कारणे एकामागून एक गमावते. पेटंट उरते. का, याची स्मृती उरत नाही.

पेटंट धारण करणारा आणि ते कमावणारा यांच्यात तीव्र फरक आहे. पहिल्याने एक हक्क विकत घेतला. दुसरा ती समस्या सोडवण्याचा हक्क कमावण्याइतका काळ तिच्यासोबत जगला. जे उद्योग या दोघांमध्ये गल्लत करतात, ते शेवटी

कायदेशीरपणे अशा गोष्टीचे रक्षण करतात जी ते आता मानवी भाषेत समजावून सांगू शकत नाहीत — आणि जो शोध आता कोणीही समजावून सांगू शकत नाही, तो कितीही चांगला संरक्षित असला तरी अर्धा मेलेला असतो.

कदाचित खरे पेटंट, जे कोणताही कायदा नोंदवू शकत नाही, म्हणजे एखादी गोष्ट का शोधली गेली हे आठवण्याची क्षमता. जो ती गमावतो तो अजूनही न्यायालयात जिंकू शकतो. पण महत्त्वाची असलेली गोष्ट तो आधीच हरला आहे.

कोड, बॅच, कारखाना

एके दिवशी कोणीतरी ठरवले की तयार होणाऱ्या प्रत्येक गोष्टीवर एक क्रमांक असायला हवा. नाव नव्हे, क्रमांक. तेरा अंक, एका सेकंदाच्या दहाव्या भागात यंत्राने वाचलेले, सगळे काही सांगू शकणारे, फक्त ती गोष्ट का अस्तित्वात आहे हे सोडून.

बारकोड खोटे बोलत नाही: तो कदाचित आधुनिक शोधांपैकी सर्वांत प्रामाणिक आहे, कारण तो जे आहे त्यापेक्षा वेगळे असल्याचे भासवत नाही. तो कोणतीही कहाणी सांगत नाही. तो ओळख पटवतो, वर्गीकरण करतो, एखाद्या वस्तूला जगभर फिरू देतो, ती कोणी आणि का बनवली हे कोणालाही विचारावे न लागता. ही कार्यक्षम बनवलेली अनामिकता आहे, संस्थापकाचा हेतू अशा क्रमात भाषांतरित केलेला जो फक्त यंत्रच वाचू शकते — माणसाचा डोळा कधीच नाही.

आणि मग बॅच असते. बॅच म्हणजे उद्योग ठेवायला तयार होणारी किमान स्मृती: ती त्या दिवशी काम केलेल्या व्यक्तीची आठवण ठेवत नाही, पाळीची, कष्टांची, वेळेवर पकडलेल्या चुकीची किंवा खूप उशिरा सापडलेल्या चुकीची आठवण ठेवत नाही. तिला फक्त एवढेच आठवते की एका विशिष्ट क्षणी, काही गोष्टींचा एक संच एकाच लाइनवरून एकत्र बाहेर पडला. स्वतःबद्दल लिहायला औद्योगिक व्यवस्था स्वतःला परवानगी देते असा इतिहासाचा हा एकमेव प्रकार आहे: क्रमवार आकड्यांनी बनलेला इतिहास, फक्त दोष आढळल्यास परत मागवण्यासाठी उपयोगी, यश मिळाल्यास सांगण्यासाठी कधीच नाही.

आणि कारखाना, शेवटी, ही अशी जागा आहे जिथे हे सगळे शरीर धारण करते. भिंती, यंत्रे, पाळ्या, शेड. कारखाना म्हणजे जिथे संस्थापकाचा हेतू कल्पना असणे थांबवतो आणि आवाज, उष्णता, धातूचा किंवा प्लास्टिकचा वास, हजारो वेळा एकाच प्रकारे हलणारे हात बनतो. उद्योगाच्या सत्याच्या सर्वांत जवळची ही जागा

आहे — कारण तिथे उत्पादन संकल्पना असल्याचे भासवू शकत नाही: त्याला अस्तित्वात असावे लागते, वजन असावे लागते, पॅलेटवर बसून दरवाजातून बाहेर पडावे लागते.

कोड, बॅच, कारखाना: आपण जे तयार करतो त्यावर आपले नियंत्रण आहे याची उद्योग स्वतःला खात्री देतो ते हे तीन मार्ग आहेत. आणि एका अर्थाने ते असतेही — त्याला कुठे, केव्हा, किती हे माहीत असते. पण तिघांपैकी कोणीही का हे सांगू शकत नाही. कोणत्याही बारकोडमध्ये पहिला हेतू नसतो. कोणत्याही बॅच क्रमांकाला ती उत्पादन लाइन अस्तित्वात आणणारी इच्छाशक्ती आठवत नाही. कोणत्याही कारखान्याला, तो कितीही परिपूर्ण असो, तो अस्तित्वात यावा असे कोणाला वाटले होते हे स्वतःहून आठवत नाही.

जो या तीन जगांमध्ये संपूर्ण आयुष्य काम करतो तो असे काहीतरी शिकतो जे कोणतीही पुस्तिका शिकवत नाही: आकड्यांवरचे नियंत्रण कधीच अर्थावरचे नियंत्रण नसते. तुम्हाला एखाद्या बॅचबद्दल सगळे माहीत असू शकते आणि ते उत्पादन का अस्तित्वात यायला हवे होते याबद्दल आता काहीच माहीत नसू शकते. इथेच उद्योग स्वतःला गमावण्याचा धोका पत्करतो — अचूकतेच्या अभावामुळे नव्हे, तर तिच्या अतिरेकामुळे, जेव्हा अचूकता स्मृतीची सेवा करण्याऐवजी तिची जागा घेते.

ब्रँड, नाव, पोशाख

ब्रँड सही म्हणून जन्मतो. तो जवळजवळ लगेच एक पोशाख बनतो. आणि शेवटी, बऱ्याचदा, तो घालणारा निघून गेल्यावर उरलेली एकमेव गोष्ट ठरतो.

नाव हे तिघांमध्ये सर्वांत जुने आहे. ते एकदा, कोणीतरी, एका नेमक्या कारणासाठी निवडले होते — घराण्याचे आडनाव, काहीतरी अर्थ असलेला शब्द, कधी कधी तर काळाने अर्थाने भरून टाकलेली एक निरर्थक कल्पना. सुरुवातीला नाव अजूनही एका व्यक्तीशी बांधलेले असते. ते कोणी निवडले आणि का, हे तुम्ही अजूनही दाखवू शकता.

नाव एखाद्या व्यक्तीचे असणे थांबवून बाजाराचे होऊ लागते तेव्हा त्याचे जे होते तो ब्रँड. ब्रँडची नोंदणी होते, त्याचे संरक्षण होते, ताळेबंदात त्याचे मालमत्ता म्हणून मूल्यांकन होते — त्याला किंमत असते, तो विकत घेता आणि विकता येतो,

त्याच्या दिसण्यातला एक स्वल्पविरामही न बदलता तो एका मालकाकडून दुसऱ्याकडे जातो. नाव सही असणे थांबवून पृष्ठभाग बनते तो हाच नेमका क्षण.

पोशाख, शेवटी, म्हणजे त्या पृष्ठभागावर उभारलेले सगळे: लोगो, रंग, टाइपफेस, जाहिरातीतील आवाजाचा सूर, पॅकेजिंग कसे उघडायचे याची पद्धत. पोशाख डिझाइन केला जातो, तपासला जातो, मिलिमीटरपर्यंत मोजला जातो — कारण त्याला एकच गोष्ट करायची असते: आतून कदाचित आधीच पोकळ असलेले जिवंत, सुसंगत, हेतुपूर्ण दिसावे. नीट शिवलेला पोशाख वर्षानुवर्षे त्यात राहायला हवी असलेल्या इच्छाशक्तीची अनुपस्थिती झाकू शकतो.

हा तो धोका आहे जो कोणताही उद्योग स्वतःशी कबूल करत नाही: तुम्ही आत जे आहे ते पूर्णपणे बदलू शकता — माणसे, मालकी, हेतू, अगदी उत्पादनसुद्धा — आणि नाव, ब्रँड आणि पोशाख अगदी तसेच ठेवू शकता. लोक त्यांना ओळखत राहतील, त्यांच्यावर विश्वास ठेवत राहतील, सवयीने त्यांना विकत घेत राहतील, हे न जाणता की त्या पोशाखात आता ती इच्छाशक्ती चालत नाही जिने तो पहिल्यांदा शिवला होता.

ही अपरिहार्यपणे फसवणूक नाही. उद्योग त्याला हवे असलेल्या माणसांपेक्षा जास्त जगतो तेव्हा हे फक्त घडते. पण ज्याला हे माहीत आहे — ज्याने बाकी सगळे बदलत असताना पोशाख तसाच राहिलेला पाहिला आहे — तो अशी जबाबदारी वाहतो जी फार थोड्यांकडे असते: त्याला माहीत असते की ब्रँड, कितीही भक्कम असो, कितीही प्रिय असो, फक्त एक पोशाख आहे. आणि पोशाख, कितीही सुंदर असो, कधीच स्वतःहून चालला नाही. आतून त्याला हलवणारा नेहमी कोणीतरी असतो.

ब्लाइंड टेस्ट, किंमत, बाजार

नाव घेण्यालायक प्रत्येक उद्योगात एक क्षण असतो जेव्हा उत्पादनाचे नाव काढून घेतले जाते आणि ते कोणत्याही लेबलशिवाय एका अनोळखी माणसासमोर ठेवले जाते. त्याला ब्लाइंड टेस्ट म्हणतात, आणि काही मिनिटांसाठी एक दुर्मीळ गोष्ट घडते: उत्पादनाला स्वतःच्या पायावर उभे राहावे लागते, पोशाखाशिवाय, ब्रँडशिवाय, कोणीतरी त्याच्याभोवती रचलेल्या कहाणीशिवाय. संपूर्ण औद्योगिक व्यवस्था स्वेच्छेने स्वतःला देते असा हा कदाचित सत्याचा एकमेव क्षण आहे —

आणि तो प्रयोगशाळेत, नियंत्रित घटकांसह रंगवला जातो हा योगायोग नाही, जणू सत्य खऱ्या जगात मोकळे सोडण्याइतके धोकादायक आहे.

ब्लाइंड टेस्ट ती करवून घेणाऱ्याला काहीतरी अस्वस्थ करणारे सांगते: कधी कधी सर्वोत्तम उत्पादन सर्वाधिक विकले जाणारे नसते, आणि सर्वाधिक विकले जाणारे सर्वोत्तम नसते. टेस्टच्या अंधारात जाणवलेली चव, संवेदना, गुणवत्ता अनेकदा दिवसाच्या उजेडातील विक्रीच्या क्रमवारीशी जुळत नाही. डोळे मिटून आपण काय निवडू आणि डोळे उघडे ठेवून काय विकत घेतो यातील ही दरी हे नेमके मोजमाप आहे की ब्रँड, पोशाख, कहाणी यांचे वजन त्या वस्तूपेक्षा किती जास्त आहे.

मग येते किंमत. किंमत म्हणजे मूल्याचे सर्वांना मान्य अशा आकड्यात केलेले प्रामाणिक भाषांतर असायला हवे. पण किंमत, जवळजवळ नेहमी, मूल्य मोजत नाही: ते मूल्य अस्तित्वात आहे यावर लोक किती विश्वास ठेवायला तयार आहेत हे ती मोजते. एकाच ब्लाइंड टेस्टमधून सारखीच निघालेली दोन उत्पादने अत्यंत वेगवेगळ्या किमती वाहू शकतात, आणि ती दरी गुणवत्तेतील फरकाबद्दल काहीच सांगत नाही — ती कथनातील फरकाबद्दल सांगते. या अर्थाने किंमत कधीच गणिती सत्य नसते. ती आकड्यात बदललेली श्रद्धेची कृती असते.

आणि शेवटी बाजार, जिथे हे सगळे एकत्र मिसळते आणि एकत्रच त्याचा न्याय होतो: उत्पादन, ब्रँड, किंमत, धारणा. बाजार अपरिहार्यपणे सर्वोत्तमाला बक्षीस देत नाही. तो स्वतःला निवडून घेण्यात यशस्वी होणाऱ्याला बक्षीस देतो, जी वेगळी गोष्ट आहे, कधी कधी उलटी. एखाद्या उद्योगाकडे त्याच्या क्षेत्रातील सर्वांत प्रामाणिक उत्पादन असू शकते आणि तरीही तो अशा स्पर्धकाकडून हरू शकतो ज्याने फक्त अधिक पटणारी कहाणी सांगितली. बाजार हा गुणवत्तेचा निःपक्षपाती न्यायाधीश नाही: लोकांना, एकूण, सार आणि कथन यांतील फरक किती ओळखता येतो किंवा येत नाही, याचा तो सामूहिक आरसा आहे.

ज्याने या यंत्रणेत पुरेसा काळ काम केले आहे तो असे ज्ञान वाहतो जे जवळजवळ ओझे आहे: त्याला माहीत असते की ब्लाइंड टेस्ट सत्य सांगते, किंमत एक श्रद्धा सांगते, आणि बाजार फक्त कोण जिंकले ते सांगतो — कोण बरोबर होते ते कधीच नाही. हा फरक घेऊन जगणे, आणि तरीही प्रामाणिक उत्पादन जिंकायला पात्र आहे असे मानणे, हा कदाचित व्यवस्थेला आतून पाहिलेल्यांसाठी उरलेला आदर्शवादाचा शेवटचा प्रकार आहे.

जाहिरात, उद्दिष्टे, बजेट

दर वर्षी, कंपनीच्या कॅलेंडरमधील एका अपेक्षित क्षणी, कोणीतरी एका खोलीत बसतो आणि लक्षात राहण्यासाठी किती खर्च येईल हे ठरवतो.

शेवटी जाहिरात बजेटचा हाच खरा अर्थ आहे: तो उत्पादनाचा खर्च नाही, तर ज्याने त्याबद्दल विचार करायला कधीच मागितले नाही त्याच्या मनात उपस्थित राहण्यासाठी मोजलेली किंमत आहे. जाहिरातीचे नियोजन एक शास्त्र म्हणून जन्मते — तक्ते, प्रवेशाचे वक्र, संपर्काची आदर्श वारंवारता — पण त्याच्या सर्वांत खोल सारात ती संघटित आग्रहाची कृती आहे. ती जगाला, पद्धतीने आणि पैशाने, अशा विचारासाठी जागा करायला सांगते जो अन्यथा कधीच अस्तित्वात आला नसता.

त्या बजेटला जोडलेली उद्दिष्टे जवळजवळ नेहमी एकच आकार घेतात: वाढीची टक्केवारी, जिंकायचे बाजारपेठेतील हिस्से, ठरावीक संख्येच्या लोकांमध्ये निर्माण करायची जागरूकता. ही उद्दिष्टे वैध आहेत, मोजता येणारी, मीटिंगमध्ये बचाव करता येणारी. पण ती जवळजवळ नेहमी, त्यांच्या आधी यायला हवा असलेल्या प्रश्नापासून अनाथ झालेली उद्दिष्टेही असतात: कशाच्या तुलनेत वाढ, कुठे पोहोचण्यासाठी, कोणाची सेवा करण्यासाठी. आकडा स्वतःच ध्येय बनतो. तो आकडा का महत्त्वाचा असायला हवा याचे कारण, तिमाहीमागून तिमाही, तो गाठण्याच्या शर्यतीत हरवून जाते.

बजेट, शेवटी, उद्योगाच्या खऱ्या प्राधान्यांचा सर्वांत प्रामाणिक पुरावा आहे — भिंतीवर छापलेल्या कोणत्याही मिशन स्टेटमेंटपेक्षा अधिक प्रामाणिक. संस्थेच्या मूल्यांबद्दल तुम्हाला हवे ते वाक्य लिहिता येते, पण पैसा कुठे जातो तेच तुम्हाला खरोखर सांगते की काय महत्त्वाचे आहे. जो उद्योग म्हणतो की त्याचा उत्पादनावर विश्वास आहे आणि आपल्या बजेटचा बहुतेक भाग ते जसे आहे त्यापेक्षा वेगळे दिसावे यासाठी खर्च करतो, त्याने न ठरवता त्या प्रश्नाचे उत्तर आधीच दिले आहे जो त्याला कोणीही थेट विचारला नाही: तुमचा खरोखर कशावर विश्वास आहे.

या मीटिंग्जमध्ये क्वचितच विचारला जाणारा एक प्रश्न आहे, आणि कदाचित महत्त्वाचा तोच एकमेव आहे: जर उत्पादन खरोखर आपण वचन देतो तसे असते, तर ते लोकांना कळावे म्हणून आपल्याला एवढा सगळा खर्च करावा लागला

असता का? जाहिरात, तिच्या सर्वांत शुद्ध रूपात, आधीच अस्तित्वात असलेल्या मूल्याचा केवळ प्रतिध्वनी असायला हवी. ती बऱ्याचदा अशा मूल्यासाठी प्रतिध्वनी तयार करण्याचा प्रयत्न बनते, ज्याने अजून स्वतःहून कोणताही आवाज केलेला नाही.

ज्याने वर्षानुवर्षे बजेटचे नियोजन केले आहे त्याला माहीत असते की प्रत्येक आकड्यामागे एक शांत पैज दडलेली असते: एखादी गोष्ट पुरेशा वेळा, पुरेशा लोकांना पुन्हा पुन्हा सांगितली तर ती खरी होईल. कधी कधी हे चालते. पण उत्पादन खरोखर त्याला पात्र नसताना ते चालते, तेव्हा ते यश उद्योगाचा विजय नसतो. तो फक्त याचा पुरावा असतो की माणसाची इच्छाशक्ती, पुरेशा आग्रहाने लावली, तर कोणालाही काहीही पटवून देऊ शकते — स्वतःलासुद्धा.

विक्री, लाँच, आगाऊ ऑर्डर

उत्पादन शेल्फवर खरोखर अस्तित्वात येण्याआधीच एक आकडा अस्तित्वात असतो: त्याची किती विक्री होणार. विक्रीचे नियोजन, या अर्थाने, शास्त्राचा पोशाख घातलेली श्रद्धेची कृती आहे — भविष्य जणू आधीच घडून गेले आहे असे प्रक्षेपित केले जाते, आणि उरलेले वर्ष वास्तव त्या अंदाजाशी जुळवण्याच्या प्रयत्नात, तो खरा ठरवण्यासाठी काहीही करून, घालवले जाते.

लाँच हा तो क्षण आहे जेव्हा ही श्रद्धा सार्वजनिक होते. तो दिवस एखादा सोहळा उभारावा तितक्याच काळजीने उभारला जातो — कारण सारतः तो सोहळाच असतो: एक सामूहिक विधी, ज्यात उद्योग जगाला जाहीर करतो की काहीतरी नवे स्वीकारण्यासाठी तयार आहे. पण लाँचच्या दिव्यांमागे जवळजवळ नेहमी एक जुनी, कमी बोलता येणारी चिंता असते: लोकांचा प्रतिसाद येण्याआधीच जाणून घेणे, की महिन्यांपूर्वी एका बंद खोलीत वर्तवलेला आकडा पहिल्या खऱ्या आठवड्यांत टिकेल की कोसळेल.

आणि मग आगाऊ ऑर्डर — पहिला खरा आकडा, प्रत्यक्ष विक्रीच्या आधी, उत्पादन ते खरोखर घेणाऱ्याच्या हाताला लागण्याच्याही आधी. आगाऊ ऑर्डर म्हणजे खूप लवकर तपासलेली नाडी: अनुभवाआधी किती इच्छा अस्तित्वात आहे हे त्या सांगतात, नंतर किती मूल्य अस्तित्वात असेल हे नव्हे. एखादा उद्योग आगाऊ ऑर्डरच्या प्रचंड आकड्याचा उत्सव साजरा करू शकतो आणि महिन्यांनंतर शोधू शकतो की ती इच्छा खऱ्या वस्तूच्या संपर्कात टिकली नाही.

उलटही, अधिक क्वचित, तितकेच खरे आहे: शांततेत जन्मलेली, त्यांचे समर्थन करायला कोणत्याही आगाऊ ऑर्डरशिवाय असलेली उत्पादने, ज्यांना नंतर स्वतःहून, हळूहळू, असा विश्वास मिळाला ज्याचा अंदाज कोणत्याही विक्री कार्यालयाने कधी केला नव्हता.

या संपूर्ण यंत्रणेत काहीतरी अतिशय मानवी, आणि त्याच वेळी अतिशय क्रूर, आहे: ज्यांनी अजून ती वस्तू पाहिलेलीही नाही अशा लोकांच्या इच्छेचा अंदाज एका आकड्याला आधीच करायला सांगितले जाते. स्वागत करण्यासारखे काही असेल की नाही हे कळण्याआधीच स्वागताचे नियोजन होते. आणि आकडा जुळत नाही तेव्हा दोष क्वचितच अंदाज करणाऱ्यावर येतो — तो उत्पादन करणाऱ्यावर, संवाद साधणाऱ्यावर, खऱ्या वस्तूच्या अधिक जवळ आणि स्प्रेडशीटपासून अधिक दूर असलेल्यावर येतो.

ज्याने त्यांची लय कळण्याइतकी लाँच अनुभवली आहेत त्याला माहीत असते की लाँचचा दिवस कधीच सत्याचा दिवस नसतो. तो फक्त असा पहिला दिवस असतो जेव्हा अंदाज, हळूहळू, लोकांना खरोखर काय हवे आहे त्याला भेटू लागतो — अशी भेट जिची जागा कोणतेही बजेट, कोणतीही योजना, आगाऊ ऑर्डरचा कोणताही आकडा खरोखर कधीच घेऊ शकत नाही.

ट्रान्सफर प्राइस, नफा, ऑपरेटिंग मार्जिन

ट्रान्सफर प्राइस हा संपूर्ण साखळीतील पहिला प्रामाणिक आकडा आहे, आणि सर्वांत लपवलेलाही. उद्योग आपल्या वितरकाला विकलेल्या प्रत्येक युनिटमागे प्रत्यक्षात जे वसूल करतो ते हे, किरकोळ किंमत मार्कअप, इतरांचे मार्जिन, रचलेल्या धारणा यांनी फुगवली जाण्याआधी. हा तो आकडा आहे जो कोणतीही जाहिरात कधीच दाखवणार नाही, कारण तो कोणतेही स्वप्न सांगत नाही: तो एक खर्च सांगतो, अधिक एक मार्जिन, अधिक एका रचनेचे टिकून राहणे.

बाकी सगळे चुकते केल्यानंतर त्या आकड्यातून जे उरते तो नफा — माणसे, कच्चा माल, भाडी, यंत्रे, व्याज, कर. नफा स्वतःमध्ये चांगला नाही किंवा वाईटही नाही: तो फक्त याचा पुरावा आहे की संस्थेने कमावले त्यापेक्षा कमी खर्च केला, आणि ती आणखी एक वर्ष टिकली. समस्या कधीच नफा म्हणून नफ्यात नसते. समस्या तेव्हा सुरू होते जेव्हा नफा नीट बनवलेल्या उत्पादनाचा परिणाम असणे थांबवतो आणि आधीच्या प्रत्येक निर्णयाचे समर्थन करणारे एकमेव उद्दिष्ट बनतो

— ज्यांची किंमत उत्पादन, किंवा ते बनवणारी माणसे, शांतपणे चुकवतात त्या निर्णयांचेही.

ऑपरेटिंग मार्जिन ही या संपूर्ण चर्चेची सर्वांत थंड आणि सर्वांत प्रामाणिक आवृत्ती आहे: एक टक्केवारी, तिमाहीमागून तिमाही मोजलेली, जी सांगते की उद्योग महसुलाचे नफ्यात किती कार्यक्षमतेने रूपांतर करतो. विश्लेषक इतर कोणत्याही आकड्याआधी हाच आकडा पाहतात, कारण तो हेतूंबद्दल खोटे बोलत नाही — तो फक्त परिणाम मोजतो. पण नेमक्या याच कारणामुळे ऑपरेटिंग मार्जिन सर्वांत शांत जुलूम बनू शकते: तिमाहीमागून तिमाही बचाव करायची एक टक्केवारी, तिचा बचाव करणे म्हणजे आकड्यात लगेच न दिसणाऱ्या गोष्टींवर कात्री चालवणे असले तरीही — गुणवत्ता, देखभाल, माणसे, एखादे उत्पादन घाईत बनवण्याऐवजी नीट बनवण्यासाठी लागणारा वेळ.

हे तीन आकडे, एकत्र घेतले तरी, एक प्रश्न कधीच विचारत नाहीत: आपण ज्या मार्जिनचा बचाव करतो आहोत — ते आपण ज्यासाठी जन्मलो ते करत राहण्यासाठी करतो आहोत, की केवळ एक रचना म्हणून अस्तित्वात राहण्यासाठी? ही दोन वेगवेगळी उत्तरे आहेत, आणि दुसरे, जेव्हा ते कोणाच्याही नकळत वरचढ ठरते, तेव्हा ते या पुस्तकात सांगितलेल्या शांत संकटाचा अंतिम टप्पा असते: असा उद्योग ज्याने आपण का अस्तित्वात आहोत हे विचारणे थांबवले आहे, आणि जो तिमाहीमागून तिमाही, तसेच करत राहण्याच्या हक्काचे रक्षण करण्यापुरताच उरला आहे.

ज्याने हे आकडे वर्षानुवर्षे जवळून पाहिले आहेत त्याला असे काहीतरी माहीत असते जे क्वचितच मोठ्याने बोलले जाते: ट्रान्सफर प्राइस, नफा, ऑपरेटिंग मार्जिन तुम्हाला नेहमी एखाद्या रचनेचे आरोग्य सांगतात. ती रचना अजूनही ज्या कारणासाठी जन्मली त्याची सेवा करते आहे का, हे ते स्वतःहून कधीच सांगत नाहीत. ते उत्तर कोणत्याही ताळेबंदात लिहिलेले नसते. ते इतरत्र शोधावे लागते — त्या माणसांमध्ये जे ते आठवण्याइतका काळ राहतात, आणि ते सांगण्याइतके प्रामाणिक असतात.

कारखाने आणि आधीच विकलेल्या मालाचे उत्पादन

एक फरक आहे जो उद्योगाबाहेरील थोड्याच लोकांना माहीत असतो, आणि जो आत काम करणारा लवकर आणि स्वतःच्या खर्चाने शिकतो: तुम्ही गरजेचे

उत्पादन करत नाही, तुम्ही आधीच विकलेल्याचे उत्पादन करता. कारखाना गरजेमागे धावत नाही. तो आधीच सही झालेल्या ऑर्डरमागे धावतो, एखाद्या ग्राहकाला, वितरकाला, पहिले युनिट तयार होण्याआधीच होकार दिलेल्या बाजाराला आधीच दिलेल्या आकड्यामागे.

यामुळे उत्पादनाचा अर्थच शांतपणे उलटा होतो. उत्पादन, जे मुळात कल्पिलेल्या गरजेचे उत्तर होते, ते कारखान्यात आधीच पूर्ण झालेल्या कराराचा यांत्रिक परिणाम बनते. प्रत्येक पाळीला, प्रत्येक लाइनला, प्रत्येक साप्ताहिक योजनेला दिशा देणारा प्रश्न आता "जगाला काय हवे आहे" हा नसतो, तर "आपण किती पोहोचवायचे आधीच वचन दिले आहे" हा असतो. कारखान्याकडे दुसरे काही विचारण्यासाठी ना वेळ असतो ना अधिकार.

आणि या यंत्रणेत, आधीच विकलेल्याचे उत्पादन एक कायमचा पाठलाग बनते: आधीच विकलेले पूर्ण करण्यासाठी उत्पादन होते, आणि त्याहूनही जास्त विकले जाते कारण कारखाना, एकदा सुरू झाल्यावर, स्वतःचे समर्थन करण्यासाठी चालू राहायला हवा. बंद पडलेली लाइन उत्पादन करणाऱ्या लाइनइतकाच खर्च करते — अनेकदा जास्त — आणि यातून एक मूक दबाव निर्माण होतो, कोणत्याही अधिकृत कागदात कधीही न लिहिलेला, जगाला गरज आहे म्हणून नव्हे, तर कारखान्याला उत्पादन करत राहायचे आहे म्हणून विकण्याचा.

इथेच उत्पादन आपला दुसरा विश्वासघात पत्करते, या पानांमध्ये इतरत्र आधीच सांगितलेल्या पहिल्यानंतर: ते खऱ्या गरजेचे उत्तर असणे आता पुरेसे नसते. त्याला सर्वांत आधी कारखाना चालू ठेवण्याच्या गरजेचे उत्तर द्यावे लागते. जो या व्यवस्थेत वर्षानुवर्षे काम करतो तो तो क्षण ओळखायला शिकतो जेव्हा गोष्टींचा क्रम उलटला — जेव्हा काहीतरी उपयोगी बनवले म्हणून गोष्टी विकल्या जात नाहीत, तर काहीतरी आधीच विकले गेले आहे जे पोहोचवले नाही तर रचनेला आता परवडणार नाही, म्हणून काहीतरी बनवले जाते.

हा कारखान्याचा निषेध नाही. कारखाना, एकटा घेतला तर, फक्त आदेश पाळणारे एक शरीर आहे. विश्वासघात, जेव्हा घडतो, तेव्हा तो अधिक वरच्या पातळीवर घडतो — किती विकायचे हे ठरवणारा आणि कारखान्यात तो निर्णय तास, साहित्य, पाव्या, खऱ्या माणसांच्या खऱ्या थकव्यात रूपांतरित करावा लागणारा यांच्यातील वाढत्या अंतरात. विकलेला आकडा नेहमी वरून आदेश

म्हणून येतो. तो तयार करण्याचा मानवी खर्च मात्र नेहमी खालीच राहतो — जिथे विक्रीचा कोणताही तक्ता तो कधीच दाखवत नाही.

विक्री, खर्च आणि फायदे

दर महिन्याला, प्रत्येक स्वाभिमानी उद्योगात, कोणीतरी तीच स्प्रेडशीट पुन्हा उघडतो आणि दोन स्तंभांची तुलना करतो: काय आले, काय गेले. हा विधी इतक्या वेळा पुन्हा होतो की तो तटस्थ वाटतो, जवळजवळ शास्त्रीय. पण त्या तुलनेत कोणत्याही संस्थेची एक सर्वांत शांत आणि सर्वांत निर्णायक निवड दडलेली असते: खर्च म्हणून काय मोजायचे, आणि फायदा म्हणून काय मोजायचे.

विक्रीचे विश्लेषण अचूकपणे सांगते की काय हलले: किती युनिट्स, कोणाला, कुठे, केव्हा. वरवर पाहता हा प्रामाणिक डेटा आहे — त्यात अर्थ लावायला जागा नसते, आकडे जसे आहेत तसे आहेत. पण डेटाला विश्वासार्ह बनवणारा तोच प्रामाणिकपणा त्याला आंधळेही बनवतो: विक्रीचे विश्लेषण खऱ्या गरजेपोटी विकत घेणारा आणि सवयीपोटी विकत घेणारा, परत येणारा आणि कधीही न येणारा, खरोखर जिंकलेला ग्राहक आणि फक्त अजून निराश न झालेला ग्राहक यांच्यात कधीच फरक करत नाही.

मग येते खर्च-लाभ विश्लेषण, जे संपूर्ण उद्योगातील सर्वांत तर्कशुद्ध खोली असल्याचे वचन देते — अशी जागा जिथे प्रत्येक निर्णय शेवटी तुलना करता येण्याजोग्या आकड्यांमधील तुलनेपर्यंत आणला जातो. पण ही तर्कशुद्धता एक आधीची निवड लपवते, जिच्यावर जवळजवळ कधीच उघडपणे चर्चा होत नाही: खर्चाच्या स्तंभात काय जाते आणि फायद्याच्या स्तंभात काय जाते हे कोण ठरवते. एखाद्या व्यक्तीचा वेळ खर्च म्हणून मोजता येतो. तिचा मानसिक ताण, जवळजवळ कधीच नाही. प्रतिष्ठेचे दीर्घकालीन नुकसान गमावलेला फायदा म्हणून मोजता येते. ते टाळल्याने वाचलेली माणसाची झीज, जवळजवळ कधीच नाही. विश्लेषण वस्तुनिष्ठ वाटते कारण ते आकडे वापरते, पण आकडे फक्त तेच मोजतात जे कोणीतरी, आधीच, मोजण्याजोगे ठरवले होते.

प्रत्येक कंपनीच्या योजनेतील हा सर्वांत धोकादायक आंधळा कोपरा आहे: तुम्ही असे विश्लेषण उभारू शकता जे पूर्णपणे तर्कशुद्ध, आतून सुसंगत, कोणत्याही संचालक मंडळासमोर बचाव करता येण्याजोगे असेल — आणि तरीही सर्वांत महत्त्वाचा घटक अगदी सुरुवातीपासून वगळलेला असेल, फक्त कारण त्या

घटकासाठी स्प्रेडशीटमध्ये तयार कप्पा नव्हता. एखाद्या निर्णयाचा मानवी खर्च, आता परवडत नसतानाही वचन पाळण्याचा फायदा, वर्षानुवर्षे उभारलेल्या आणि एकाच तिमाहीत उद्ध्वस्त झालेल्या नात्याचे मूल्य: यांपैकी काहीही सहजपणे एखाद्या स्तंभात बसत नाही. आणि जे स्तंभात बसत नाही, ते खूप जास्त उद्योगांमध्ये, अस्तित्वातच नसते.

ज्याने ही विश्लेषणे वर्षानुवर्षे केली आहेत त्याला माहीत असते की अंतिम आकडा, कितीही काटेकोर असो, नेहमी अर्धवट कहाणी सांगतो — तो खोटा आहे म्हणून नव्हे, तर मोजणी सुरू होण्याआधीच काय मोजण्याजोगे आहे हे त्याने ठरवलेले असते म्हणून. खरे खर्च-लाभ विश्लेषण, जे कोणतीही स्प्रेडशीट स्वतःहून करू शकत नाही, म्हणजे तुम्ही काय न पाहण्याचे निवडले, आणि का, हे विचारणे.

निकाल आणि नफा

कॅलेंडरवर नेहमी एक ठरलेला दिवस असतो जेव्हा निकाल मोठ्याने वाचले जातात. एक खोली, एक पडदा, प्रक्षेपित केलेल्या आकड्यांची एक मालिका, जी काही मिनिटांत ठरवते की वर्ष यशस्वी झाले की अपयशी — तो आकडा ज्या बारा महिन्यांचा सारांश देतो त्यांत प्रत्यक्षात जे काही घडले त्याची पर्वा न करता.

विक्रीच्या निकालांकडे अशी शक्ती असते जी कंपनीच्या इतर कोणत्याही आकड्याकडे नसते: ते संदर्भ पुसून टाकतात. एखाद्या व्यक्तीने किती वेळा अशी समस्या सोडवली जी कोणताही अहवाल कधीच मोजणार नाही, हे ते सांगत नाहीत; चूक होऊनही निष्ठावान राहिलेल्या ग्राहकाबद्दल ते सांगत नाहीत; वर्षांपूर्वी दिलेले वचन मोडू नये म्हणून घेतलेल्या कष्टांबद्दल ते सांगत नाहीत. ते फक्त एवढेच सांगतात की आकडा दुसऱ्या एका आकड्याच्या तुलनेत — गेल्या वर्षीच्या, किंवा बजेटमधल्या — वर गेला की खाली. बाकी सगळे, कितीही खरे, कितीही मानवी असो, स्लाइडवर कधीच दिसत नाही.

आणि मग नफा, लगेच नंतर वाचला जाणारा, जो या सगळ्याचा सारांश असायला हवा — पण तो खरे तर महिन्यांपूर्वी घेतलेल्या हजार निर्णयांचा अंतिम प्रतिध्वनी असतो, काही चांगले, काही वाईट, काही चुकीच्या कारणांसाठी बरोबर आणि काही बरोबर कारणांसाठी चुकीचे. वार्षिक नफ्याला निकालाचा अधिकार असतो आणि निकालाचेच आंधळेपण: तो परिणामाचा न्याय करतो, वाटेचा नव्हे. एखाद्या

उद्योगाचे नफ्याचे उत्कृष्ट वर्ष अशा निवडींवर उभे असू शकते ज्यांची किंमत तीन वर्षांनी महाग पडेल, आणि नफ्याचे निराशाजनक वर्ष अशा निवडींवर उभे असू शकते ज्या असे मूल्य देतील जे कसे ओळखायचे हे अजून कोणालाच माहीत नसेल.

दर वर्षी हे दोन आकडे — विक्री आणि नफा — ज्या प्रकारे अपेक्षित असतात त्यात जवळजवळ धार्मिक असे काहीतरी आहे: ते अंतिम न्याय आहेत, संपूर्ण संस्थेला निर्दोष सोडणारा किंवा दोषी ठरवणारा निवाडा, अनेकदा नुकत्याच संपलेल्या वर्षात किती प्रामाणिक काम, किती खरे कष्ट, संस्थापकाच्या कारणाशी किती निष्ठा होती याची पर्वा न करता. ज्या उद्योगाने आपल्या उद्देशाचा शांतपणे विश्वासघात केला आहे तो उत्कृष्ट निकाल दाखवू शकतो. जो त्याच्याशी निष्ठावान राहिला आहे तो निराशाजनक निकाल दाखवू शकतो. एकटा आकडा या दोघांमधील फरक कधीच सांगत नाही.

ज्याने हे निकाल वर्षामागून वर्ष, खोलीमागून खोली, वाट पाहत ऐकले आहेत त्याला माहीत असते की ते वाचले जातात तो दिवस कधीच असा दिवस नसतो जेव्हा उद्योगाचे सत्य कळते. तो फक्त असा दिवस असतो जेव्हा तुम्हाला कळते की ते सत्य, ते काहीही असो, सगळ्यांना एकाच प्रकारे वाचता येईल अशा आकड्यात किती रूपांतरित होते — तो आकडा, स्वतःहून, खरोखर महत्त्वाची असलेली एकमेव गोष्ट कधीच सांगू शकला नसला तरीही: उद्योग अजूनही ज्यासाठी जन्मला ते करतो आहे का.

नफा, भागधारक आणि लाभांश

प्रत्येक साखळीच्या शेवटी — उत्पादन, कारखाना, विक्री, नफा — तो क्षण येतो जेव्हा कमाई वाटली जाते. सगळी खर्च केली जात नाही, सगळी पुन्हा गुंतवली जात नाही: एक भाग, लाभांशाच्या रूपात, भांडवल लावणाऱ्याला परत केला जातो. हा साखळीचा शेवटचा दुवा आहे, आणि त्याच वेळी सर्वांत शांत, कारण संचालकांच्या खोलीबाहेर तो आकडा कसा ठरतो हे जवळजवळ कोणालाच खरोखर माहीत नसते.

लाभांश, त्याच्या सर्वांत शुद्ध रूपात, आकड्यांमध्ये व्यक्त केलेला धन्यवाद असायला हवा: कोणीतरी एखाद्या हेतूला फळ येण्याआधीच त्यावर विश्वास ठेवला, कोणत्याही हमीशिवाय पैसा धोक्यात घातला, आणि आता त्या हेतूने

निर्माण केलेल्याचा एक वाटा घेतो. पण मूळ हेतू आणि आजचा लाभांश यांच्यात, अनेकदा, आता कोणताही थेट धागा उरलेला नसतो. चेक वटवणाऱ्या भागधारकाला तो उद्योग का जन्मला हे कदाचित कधीच माहीत नव्हते, किंवा जाणून घ्यायचे नव्हते. त्याने एक हिस्सा विकत घेतला, एक कहाणी नव्हे. तो झाड कधीच न ओळखता फळ घेतो.

यातून एक अंतर निर्माण होते जे कोणताही ताळेबंद नोंदवत नाही: कमाई निर्माण करण्यासाठी काम करणारा आणि कारखाना, कष्ट, संस्थापकाच्या कारणाशी रोजची निष्ठा यांतून कधीच न जाता ती घेणारा यांच्यातील अंतर. हे स्वतःमध्ये अन्याय्य नाही — भांडवलाचा काळाशी नेहमी हाच करार राहिला आहे: ते आज धोका पत्करते, उद्या कमावते, त्याने शक्य केलेल्या उद्यामध्ये उपस्थित नसतानाही. पण हा करार, दशकानुदशके, एकमेकांमागून येणाऱ्या आणि कधीच प्रश्न न विचारणाऱ्या भागधारकांच्या पिढ्यांमध्ये पुन्हा पुन्हा झाल्यावर, कमाईला तिच्या मूळ अर्थापासून पोकळ करून टाकतो. ती एक वर्षासन बनते. आणि वर्षासन, व्याख्येनुसार, आता का असे विचारत नाही — ते फक्त किती, आणि केव्हा असे विचारते.

आणि तरीही नेमके इथेच, साखळीतील या जवळजवळ विसरलेल्या बिंदूवर, पुस्तक परत येण्याची विनंती करते. लाभांश घेणाऱ्यावर तो जे घेतो त्याला तो पात्र नाही असा आरोप करण्यासाठी नव्हे. तर त्याला — इतर कोणाच्याही आधी त्याला — आठवण करून देण्यासाठी की त्या आकड्यामागे अजूनही, कुठेतरी, एक मानवी इच्छाशक्ती आहे जिला एका नेमक्या कारणासाठी एखादी गोष्ट अस्तित्वात हवी होती. जमा झालेल्या आकड्याकडे पाहण्याआधी ते कारण काय होते हे विचारायला क्षणभर थांबलेला भागधारक असे काहीतरी करत असेल जे कोणत्याही वार्षिक सभेने त्याच्याकडे खरोखर कधीच मागितले नाही: तो पुन्हा एक व्यक्ती बनत असेल, फक्त शेअर्सचा धारक नव्हे.

शेवटी, हाच या पुस्तकाचा अंतिम पत्ता आहे. अंमलबजावणी करणारे कर्मचारी नव्हेत, व्यवस्थापन करणारे वरिष्ठ अधिकारी नव्हेत — तर ज्या उद्देशासाठी हे सगळे सुरू झाले त्याचा जो कागदावर मालक आहे तो. त्याच्याकडेच, इतर कोणापेक्षाही अधिक, तो प्रश्न आहे ज्याचे उत्तर कोणताही लाभांश स्वतःहून कधीच देऊ शकत नाही: ही गोष्ट ज्या कारणासाठी जन्मली त्याची मी अजूनही सेवा करतो आहे, की फक्त तिच्या उत्पन्नाची?

तिमाही अहवाल

दर तीन महिन्यांनी उद्योग थांबतो आणि आपली कहाणी सांगतो. मोकळ्या शब्दांत नव्हे, तर एका ठरलेल्या साच्यात, सार्वजनिक बाजाराला उत्तरदायी असलेल्या जगातील प्रत्येक कंपनीसाठी सारख्याच: महसूल, खर्च, मार्जिन, पुढच्या तिमाहीचे अंदाज. हा विधी इतका छोटा आहे — काही आठवड्यांची तयारी, एका तासाचे सादरीकरण — की तो जवळजवळ निरुपद्रवी वाटतो. पण उद्योग काळाच्या ओघात स्वतःबद्दल कसा विचार करतो हे इतर कोणत्याही विधीपेक्षा अधिक ज्याने बदलले, तो कदाचित हाच विधी आहे.

ही सक्ती अस्तित्वात येण्याआधी, एखादा व्यवसाय स्वतःबद्दल दशकांच्या भाषेत विचार करू शकत होता. एखादा संस्थापक दहा वर्षांनी फळ येईल हे जाणून बीज पेरू शकत होता, आणि ते किती वाढले हे त्याला दर तीन महिन्यांनी कोणीही विचारत नसे. तिमाही अहवालाने कंपनीच्या काळाचे मोजमापाचे एककच बदलले: वर्षांपासून महिन्यांपर्यंत, प्रकल्पांपासून चक्रांपर्यंत, दृष्टीपासून लगेच पडताळता येणाऱ्या अंदाजापर्यंत. हा तटस्थ बदल नाही. माणसाच्या इच्छाशक्तीला भविष्याबद्दल विचार करण्याची जी पद्धत दिली जाते, तिचेच हे परिवर्तन आहे.

कारण ज्या निर्णयाला खरे फळ यायला तीन वर्षे लागतील, तो तिमाहीच्या लयीत बचाव करणे जवळजवळ अशक्य बनतो: तो घेणाऱ्याला दर नव्वद दिवसांनी त्याचे समर्थन करावे लागते, मोजता येणारी प्रगती दाखवावी लागते, निर्णयाच्या स्वभावालाच संयम, शांतता, आर्थिक कॅलेंडर न देणारा वेळ हवा असला तरीही. त्यामुळे, हळूहळू, उद्योग फक्त तेच निवडायला शिकतात जे पुढच्या अहवालाच्या वेळेत दाखवता येईल — अपरिहार्यपणे जे खरोखर हवे आहे ते नव्हे, तर जे तीन महिन्यांच्या आत एका स्लाइडमध्ये सांगता येईल ते.

तिमाही अहवाल, या अर्थाने, फक्त निकाल मोजत नाही: तो, तिमाहीमागून तिमाही, उद्योग अजूनही कोणत्या प्रकारचा विचार करू शकतो ते घडवतो. जो या लयीत वर्षानुवर्षे जगतो तो नव्वद दिवसांच्या खिडक्यांमध्ये विचार करायला शिकतो, त्याच्या अधिक प्रामाणिक बाजूला हे माहीत असले तरी की काही गोष्टी — नीट बनवलेले उत्पादन, काळाच्या ओघात उभारलेले ग्राहकाशी नाते, उद्योग का जन्मला याची स्मृती — एका तिमाहीत ना मोजल्या जातात ना उभारल्या जातात.

या अहवालांमध्ये क्वचितच येणारा एक प्रश्न आहे, आणि कदाचित हे पुस्तक आपल्या पानांतून विचारत राहते तो एकमेव तोच आहे: जर कोणीही आपल्याला नव्वद दिवसांत ते सिद्ध करायला सांगत नसते, तर या तिमाहीत आपण काय वेगळे करत असतो? त्या प्रश्नाचे उत्तर, जवळजवळ नेहमी न बोललेले राहिलेले, आधीच प्रकाशित झालेल्या कोणत्याही आकड्यापेक्षा उद्योगाच्या आत्म्याबद्दल अधिक सांगते.

व्यवस्थापन

व्यवस्थापन एक तांत्रिक शब्द म्हणून जन्मते आणि, जवळजवळ कोणाच्याही नकळत, स्वतःचा एक वर्ग बनते. ते आता फक्त व्यवस्थापन करण्याची कृती राहत नाही — साधने संघटित करणे, माणसांमध्ये समन्वय साधणे, एका सामायिक उद्देशासाठी निर्णय घेणे. ते एक ओळख बनते, एक कारकीर्द, खास शाळांमध्ये शिकलेली स्वतःची भाषा, एके दिवशी ज्याचे व्यवस्थापन करावे लागेल ते उत्पादन स्वतःच्या हातांनी कधी स्पर्श करण्याच्याही आधी.

आधुनिक व्यवस्थापनाचा हा शांत विरोधाभास आहे: तुम्ही ज्या गोष्टीचे व्यवस्थापन करता तिच्यावर कधीही प्रेम न करता, किंवा ती खरोखर कधीच न ओळखता, व्यवस्थापनात अतिशय निपुण होऊ शकता. एखादा मॅनेजर एका क्षेत्रातून दुसऱ्या क्षेत्रात जाऊ शकतो — अन्नापासून वित्तापर्यंत, फॅशनपासून औषधांपर्यंत — तीच तंत्रे, त्याच स्प्रेडशीट्स, उद्दिष्टे आणि निर्देशांकांची तीच भाषा सोबत घेऊन, कारण व्यवस्थापनाने, त्याच्या सर्वांत शुद्ध रूपात, स्वतःला पटवून दिले आहे की ते एक सार्वत्रिक शास्त्र आहे, कोणत्याही आशयाला लागू होणारे, तो आशय ते जगणाऱ्यांसाठी काय अर्थ राखतो याची पर्वा न करता.

पण उद्योग कधीच फक्त ऑप्टिमाइझ करायच्या प्रक्रियांचा संच नसतो. ती एका उत्पादनात साकारलेली मूळ इच्छाशक्ती असते, जी अशी माणसे पुढे नेतात ज्यांनी, बहुतेक वेळा, ती इच्छाशक्ती निवडलेली नसते — त्यांना ती वारसा म्हणून मिळाली, त्यांनी ती स्वीकारली, करारावर सही करून घेतली. व्यवस्थापन, जेव्हा हे विसरते, तेव्हा उद्योग जणू इतर कोणत्याही उद्योगाशी अदलाबदल करता येण्याजोगा आहे असे चालवू लागते: तेच KPI, नेतृत्वाचे तेच मॉडेल, इतरत्र, दुसऱ्या संदर्भात, पूर्णपणे वेगळ्या संस्थापकीय कारणासाठी चाललेल्या पुस्तिकेतून नक्कल केलेल्या त्याच पुनर्रचना.

या व्यवस्थेतील सर्वांत कुशल मॅनेजर नेहमीच उद्योगाचे मूळ 'का' सर्वोत्तम समजणारा नसतो. अनेकदा तो रचनेतच कसे वावरायचे हे सर्वोत्तम जाणणारा असतो — मीटिंग कशी वाचायची, राजकीय धोका कसा आधीच ओळखायचा, निकाल सर्वांत अनुकूल प्रकाशात कसा मांडायचा. ही खरी कौशल्ये आहेत, कधी कधी मौल्यवानसुद्धा. पण ती रचनेबद्दलची कौशल्ये आहेत, उद्देशाबद्दलची नव्हे. आणि जेव्हा एखादी संस्था, पिढ्यान्पिढ्या, उद्देश आठवणाऱ्यापेक्षा रचनेत वावरणे जाणणाऱ्याला बढती देते, तेव्हा व्यवस्थापन संस्थापकाच्या इच्छाशक्तीची सेवा करणे थांबवते आणि हळूहळू तिची जागा घेऊ लागते.

एक स्पष्ट फरक आहे, जो फार थोडे लोक जवळून जगल्याशिवाय पाहायला शिकतात, उद्योगाचे व्यवस्थापन करणे आणि त्याची सेवा करणे यांच्यात. पहिला जे सापडेल ते ऑप्टिमाइझ करतो. दुसरा, काहीही ऑप्टिमाइझ करण्याआधी, नेहमी विचारतो की आपण जे सुधारणार आहोत ते सगळे सुरू झाले त्या कारणाशी अजूनही निष्ठावान आहे का. व्यवस्थापन, त्याच्या सर्वोत्तम रूपात, नेहमी हीच दुसरी गोष्ट तंत्राचा पोशाख घालून असायला हवे. बऱ्याचदा, काळाच्या ओघात, फक्त तंत्रच उरते — ज्या प्रश्नाने ते मुळात आवश्यक केले होते त्यापासून अनाथ झालेले.

वरिष्ठ अधिकारी, मध्यम व्यवस्थापक, कर्मचारी वर्ग

प्रत्येक उद्योग, एका ठरावीक आकारापलीकडे, स्वतःला थरांमध्ये संघटित करतो. शिखरावर वरिष्ठ अधिकारी, जे दिशा ठरवतात. मध्यभागी मध्यम व्यवस्थापक, जे त्या दिशेचे ठोस कामांमध्ये भाषांतर करतात. पायथ्याशी कर्मचारी वर्ग, जो ती कामे पार पाडतो, ती ज्या दिशेतून आली ती जवळजवळ कधीच पूर्णपणे न पाहता. हा एक कार्यक्षम पिरॅमिड आहे, संघटनात्मक व्यवस्थापनाच्या शाळांनी दशकानुदशके अभ्यासलेला. पण तो, शांतपणे, निर्णय घेणारा आणि निर्णय सोसणारा यांच्यातील अंतर अनेक पटींनी वाढवणारे यंत्रही आहे.

वरिष्ठ अधिकारी अनेकदा उत्पादनाच्या भाषेपेक्षा वेगळ्या भाषेत जगतो. तो रणनीतीबद्दल, स्थाननिश्चितीबद्दल, दीर्घकालीन दृष्टीबद्दल बोलतो — आवश्यक संकल्पना, पण ज्या ठोस वास्तवाच्या वर वर्षानुवर्षे त्याला खरोखर कधीच स्पर्श न करता लटकत राहू शकतात. एखादा वरिष्ठ अधिकारी आपली कंपनी विकते ते उत्पादन कधीही हातात न धरता, ते वापरणाऱ्या व्यक्तीशी कधीही न बोलता,

संपूर्ण कारकीर्द घालवू शकतो. तो इतरांनी त्याच्यासाठी तयार केलेल्या अहवालांवर, इतरांनी त्याच्यासाठी गोळा केलेल्या आकड्यांवर आधारित निर्णय घेतो. जमिनीपासूनचे त्याचे अंतर हा वैयक्तिक दोष नाही: तो व्यापलेल्या स्थानाचा तो नैसर्गिक परिणाम आहे.

मध्यम व्यवस्थापक ही या पिरॅमिडमधील सर्वांत शोकांतिक व्यक्ती आहे, कारण तो नेमका कमाल ताणाच्या बिंदूवर जगतो: त्याने अनेकदा न निवडलेल्या आणि ज्यावर त्याचे नियंत्रण नाही अशा दिशेचे त्याला ठोस उद्दिष्टांमध्ये भाषांतर करावे लागते, आणि ते त्याला अशा माणसांसमोर करावे लागते — त्याच्या खालचा कर्मचारी वर्ग — जे इतरत्र घेतलेल्या प्रत्येक निवडीची किंमत आपल्या रोजच्या कष्टांनी चुकवतील. मध्यम व्यवस्थापकाला दोन्ही भाषा येतात, रणनीतीची आणि अंमलबजावणीची, आणि म्हणूनच तो सर्वांत जड ओझे वाहतो: वरून काय मागितले जाते आहे हे त्याला माहीत असते, आणि खाली ते पोहोचवायला खरोखर काय किंमत मोजावी लागते हेही त्याला माहीत असते. तो दोन अशा जगांमधील अरुंद बोळात जगतो जी क्वचितच एकमेकांशी थेट बोलतात.

कर्मचारी, शेवटी, म्हणजे जो रोज स्वतःच्या हातांनी कामाला स्पर्श करतो — फोन कॉल, फॉर्म, उत्पादन लाइन, वाट पाहणारा ग्राहक. तो उद्योगाच्या खऱ्या साराच्या सर्वांत जवळचा माणूस आहे, आणि त्याच वेळी ते बदलण्याच्या कोणत्याही सत्तेपासून सर्वांत दूर. कर्मचारी वर्ग अशा कोणीतरी ठरवलेली दिशा पार पाडतो ज्याला, जवळजवळ नक्कीच, त्यांचे नाव माहीत नसते. आणि जर त्या दिशेचा उद्योगाच्या संस्थापकीय कारणाशी संपर्क तुटला असेल, तर ते सर्वांत आधी कर्मचाऱ्यालाच कळते, दररोज, त्याला पुन्हा पुन्हा करायला सांगितल्या जाणाऱ्या ठोस कृतीत — ती दुरुस्त करण्याची कोणतीही खरी सत्ता नसताना.

हा पिरॅमिड — वरिष्ठ अधिकारी, मध्यम व्यवस्थापक, कर्मचारी वर्ग — तोपर्यंत चांगला चालतो जोपर्यंत संस्थापकीय कारण शिखरापासून खालपर्यंत मोकळेपणाने वाहते, प्रत्येक थराला एकाच सामायिक हेतूशी निष्ठावान ठेवत. पण ते कारण शिखरावर दुबळे होते त्या क्षणी पिरॅमिड काम करणे थांबवत नाही — तो उत्पादन करत राहतो, निर्णय घेत राहतो, अंमलबजावणी करत राहतो. फक्त, त्याच्या प्रत्येक थरावर, आपण हे का करत राहतो हे त्याला कळेनासे होते. आणि हा तुटलेपणा, जेव्हा घडतो, तेव्हा तो कधीच तळाशी सुरू होत नाही. तो नेहमी शिखरावर सुरू होतो, आणि थरामागून थर खाली उतरतो, शेवटी पिरॅमिडच्या

शेवटी असलेल्या, ज्याला कशातही कधीच म्हणणे नव्हते, त्याचे मूक ओझे बनेपर्यंत — त्याच्याकडे उरलेल्या एकाच गोष्टीत सोडून: आपण जे करतो त्यावर विश्वास ठेवत राहणे, किंवा थांबणे.

कर्मचारी आणि स्तर

प्रत्येक कर्मचाऱ्याला, कामाच्या पहिल्या दिवशी, काम मिळण्याच्याही आधी काहीतरी मिळते: एक स्तर. एक अक्षर, एक आकडा, कराराचा एक पट्टा जो, त्याने स्वतःबद्दल एक शब्दही बोलण्याआधी, सांगतो की त्याच्या तासाची किंमत किती, तो किती वर चढू शकतो, त्या रचनेत त्याला कधीही किती दूर जाऊ दिले जाईल. या पुस्तकाने सुरुवातीच्या पानांपासून ज्या साच्याबद्दल सांगितले आहे, तो व्यक्तीला स्पष्ट स्वरूपात पहिल्यांदा भेटतो तो हाच क्षण.

स्तराचे एक नाकारता न येणारे व्यावहारिक कार्य आहे: तो क्रम लावतो, तुलना करतो, हजारो माणसांच्या संस्थेला प्रत्येक नाते शून्यापासून ठरवावे न लागता चालू देतो. पण स्तर, तो दिला जातो त्या क्षणी, असे काहीतरी करू लागतो जे कोणताही करार उघडपणे सांगत नाही: तो व्यक्ती काय करते एवढेच नव्हे, तर रचनेच्या नजरेत व्यक्ती काय आहे हेही ठरवू लागतो. खालचा स्तर फक्त "या कामाची किंमत कमी आहे" असे म्हणत नाही. तो, मूकपणे, "या व्यक्तीला कमी महत्त्व आहे" असे म्हणतो — ती व्यक्ती आपल्या रोजच्या कष्टांत सर्वोच्च स्तरावरील व्यक्तीइतकीच संस्थापकीय कारणाशी निष्ठा वाहत असली तरीही.

इथेच कामाच्या जगातील एक सर्वांत न बोलला जाणारा अन्याय घडतो: स्तर उतरंडीतील स्थान मोजतो, अर्थाशी असलेली जवळीक नव्हे. असे खालच्या स्तरावरील कर्मचारी आहेत ज्यांना, अनेक वरिष्ठ अधिकाऱ्यांपेक्षा चांगले, कळले आहे की तो उद्योग का अस्तित्वात आहे आणि कोणासाठी काम करतो. आणि असे वरच्या स्तरावरील कर्मचारी आहेत ज्यांनी तो प्रश्न स्वतःला विचारणे फार पूर्वीच थांबवले आहे, स्वतःच्या स्तराने तो कधीच विचारावा न लागण्यापासून संरक्षित. स्तरांची व्यवस्था हे मोजण्यासाठी रचलेली नव्हती — ती मोजू शकत नाही, कारण उद्देशाशी निष्ठा मोजणे तिच्या स्वभावातच नाही. ती फक्त अशा मापपट्टीवरचे स्थान मोजते जी, तिथे बसणाऱ्या व्यक्तीला कधी ओळखण्याआधीच, दुसऱ्या कोणीतरी आखलेली असते.

आणि मग काळ येतो — सेवाज्येष्ठता, सरलेली वर्षे, अपेक्षित आणि कधी कधी कधीच न आलेल्या बढत्या — जो स्तराशी अशा प्रकारे गुंफला जातो की कारकिर्दीच्या सुरुवातीला थोडेच कर्मचारी त्याचा अंदाज बांधू शकतात. स्तर, एकदा दिला की, कामापेक्षाही जास्त टिकणारी ओळख बनण्याकडे झुकतो: काम बदलले तरी, पगारपत्रकावर लिहिलेल्या आकड्यापेक्षा जबाबदाऱ्या वेगाने वाढल्या तरी, माणूस "तो स्तर" च राहतो. थोडक्यात, स्तर एक मोजमाप म्हणून सुरू होतो आणि अनेकांसाठी नियती म्हणून संपतो.

ज्याने स्तरांच्या रचनेत पुरेशी वर्षे घालवली आहेत त्याला असे काहीतरी माहीत असते जे कोणताही संघटनात्मक तक्ता उघडपणे सांगत नाही: स्तर तुम्हाला सांगतो की व्यक्तीला कुठे ठेवले गेले, ती आत राहत असताना कोण बनली ते नव्हे. आणि प्रत्येक वेळी उद्योग हा फरक विसरतो — स्तराला रचनेतील एक साधा कप्पा मानण्याऐवजी जणू तो व्यक्तीची खरी किंमत आहे असे वागतो — तेव्हा तो असे काहीतरी गमावतो जे कोणतीही पगारवाढ कधीच परत आणू शकत नाही: अशा माणसाचा विश्वास ज्याने, दिवसेंदिवस, वरच्यांइतक्याच निष्ठेने आपले काम चालू ठेवले, आपल्याला कधीच खरोखर पूर्णपणे पाहिले जाणार नाही हे जाणून.

सेवा पुरवठादार

प्रत्येक उद्योग, कितीही मोठा असो, सगळे काही स्वतः कधीच करत नाही. त्याच्या मुख्य शरीराभोवती पुरवठादारांचे संपूर्ण विश्व फिरते — ऑफिसची साफसफाई करणारे, माल वाहून नेणारे, IT प्रणाली चालवणारे, त्याच्या वतीने फोन उचलणारे, कँटीनमध्ये जेवण पोहोचवणारे. ते रोजचे उपस्थित असतात, अनेकदा अनेक अंतर्गत कर्मचाऱ्यांपेक्षा अधिक नियमित, आणि तरीही ते जवळजवळ नेहमी उद्योग स्वतःबद्दल सांगत असलेल्या कहाणीबाहेरच राहतात. ते संघटनात्मक तक्त्यावर दिसत नाहीत. वर्धापनदिन साजरे करणाऱ्या कंपनीच्या पार्ट्यांना त्यांना बोलावले जात नाही. अधिकृतपणे, ते उद्योग नसतात — उद्योग त्यांच्याशिवाय एकाच दिवसात चालणे थांबेल तरीही.

सेवा पुरवठादार एका विशिष्ट स्थितीत जगतो: तो संस्थेच्या रोजच्या जीवनाच्या आत असतो, त्याला तिचे बोळ, तिच्या लयी, कधी कधी एकाच जागेत पुरेसा काळ राहणाऱ्यालाच कळणारी न बोललेली रहस्येही माहीत असतात — पण तो,

करारानुसार आणि संस्कृतीनुसार, बाहेरचाच राहतो. हे औपचारिक अंतर उद्योगाला असे काहीतरी करू देते जे तो क्वचितच उघडपणे सांगतो: तो पुरवठादाराकडे असे मागू शकतो जे तो स्वतःच्या कर्मचाऱ्याकडे कधीच मागणार नाही — अधिक जलद कपात, अधिक कठोर अटी, सूचनेशिवाय बदली — कारण पुरवठादार "आपल्यापैकी एक" नसतो. तो एक सेवा असतो, नेमके तेच, अशी व्यक्ती नव्हे जिला उद्योगाने स्वतःच्या कहाणीत स्वागत करायचे निवडले आहे.

पण सेवा दिली जायला नेहमी ती पार पाडणारी एक व्यक्ती लागते. आणि ती व्यक्ती उद्योगात वेगळ्या कराराखाली काम करणाऱ्याइतकीच प्रतिष्ठा, तितकेच कष्ट, कधी कधी तितकीच निष्ठा वाहत असते. रोज संध्याकाळी त्याच ऑफिसची साफसफाई करणाऱ्या पुरवठादाराला त्या जागा, दिवसा फक्त ये-जा करणाऱ्या अनेक मॅनेजर्सपेक्षा चांगल्या माहीत असतात. दर आठवड्याला तेच यंत्र दुरुस्त करणाऱ्या तंत्रज्ञाला त्याचे दोष ते विकत घेणाऱ्यापेक्षा चांगले माहीत असतात. आणि तरीही ते, उद्योगाच्या सामूहिक धारणेत, कडेलाच राहतात — उपयोगी, अपरिहार्य, आणि त्याच वेळी अदृश्य.

ही अदृश्यता योगायोग नाही. ही एक रचनात्मक निवड आहे जी उद्योगाला एका व्यापक जबाबदारीपासून वाचवते: जर पुरवठादाराला कंपनीच्या कुटुंबाचा भाग मानले गेले, तर उद्योगाला त्याच्या कामाच्या परिस्थितीसाठी, त्याच्या सुरक्षेसाठी, काळाच्या ओघातील त्याच्या सातत्यासाठी उत्तर द्यावे लागेल. त्याला अधिकृत परिघाबाहेर ठेवल्याने उद्योग त्याच्या कामाचा लाभ घेऊ शकतो, त्याचे नैतिक ओझे न वाहता — असे आउटसोर्सिंग जे फक्त आर्थिक नाही, तर शांतपणे नैतिकही आहे.

ज्याने उद्योगात पुरेसा काळ काम केले आहे तो पुरवठादारांचे चेहरे सहकाऱ्यांच्या चेहऱ्यांइतकेच ओळखायला शिकतो — कधी कधी अधिक चांगले, कारण ते अधिक नियमित, अधिक उपस्थित, अंतर्गत कारकिर्दींच्या बदलत्या चक्राला कमी अधीन असतात. आणि तो असेही काहीतरी शिकतो जे कोणताही पुरवठा करार लेखी कधीच कबूल करत नाही: उद्योगाचे संस्थापकीय कारण, ज्याबद्दल हे पुस्तक सतत बोलते, ते रोजगाराच्या कराराच्या सीमेवर थांबत नाही. ते खरे असेल, अजूनही जिवंत असेल, तर त्यात अशांचाही समावेश असायला

हवा जे, औपचारिकपणे "त्यांच्यापैकी एक" नसतानाही, त्या कारणाने उभारलेले घर उभे ठेवायला दररोज मदत करतात.

विक्री एजंट

विक्री एजंट असे स्थान व्यापतो जे कंपनीतील इतर कोणतीही व्यक्ती पूर्णपणे ओळखत नाही: तो कर्मचारी नाही, पुरवठादार नाही, ग्राहक नाही. तो उद्योग आणि विक्री क्षेत्र यांच्यातील जिवंत पूल आहे, असा कोणीतरी जो संस्थेचे नाव, उत्पादन, वचन अशा ठिकाणी घेऊन जातो जी उद्योग स्वतः, आपल्या मुख्यालयातून, कधीच खरोखर पाहणार नाही.

एजंट एक रचनात्मक विरोधाभास जगतो जो इतर थोड्याच भूमिका तितक्याच तीव्रतेने सोसतात: तो अशा उद्योगाचे प्रतिनिधित्व करतो ज्याचा तो कर्मचारी नाही, त्याची कराराची सुरक्षा न वाटून घेता त्याचा व्यापारी धोका वाटून घेतो, त्याच्या उत्पादनाचा बचाव करतो, ते उत्पादन कसे ठरवले जाते, त्याची किंमत कशी ठरते, त्याबद्दल कसा संवाद होतो यात त्याला नेहमीच म्हणणे नसतानाही. त्याला निश्चित पगार नव्हे, तर एक आदेश मिळतो. तो कमिशनवर जगतो — म्हणजे, संघटनात्मक तक्त्यात बसलेल्याचे संरक्षण नसताना, आपल्याच विक्री क्षेत्रात दर महिन्याला नूतनीकरण होणाऱ्या विश्वासावर.

पण तो, अनेकदा, अशी व्यक्तीही असतो जिला उद्योग स्वतःला काय समजतो आणि विक्री क्षेत्र प्रत्यक्षात काय पाहते यातील अंतर इतर कोणापेक्षाही चांगले माहीत असते. एजंट खरा ग्राहक पाहतो, कंपनीचा कोणताही अहवाल कधीच न नोंदवणारी तक्रार ऐकतो, तो नेमका क्षण टिपतो जेव्हा मुख्यालयात दिलेले वचन, ते दारोदार विकावे लागणाऱ्यासमोर टिकणे थांबवते. तो खऱ्या बाजारापूर्वीचा शेवटचा दुवा आहे, आणि म्हणूनच तो असे ओझे वाहतो जे केंद्रीय व्यवस्थापन क्वचितच पूर्णपणे समजते: त्याला उत्पादनावर दररोज त्याचा बचाव करण्याइतका विश्वास ठेवावा लागतो, त्याच्या भेगा सर्वांत आधी तोच पाहत असला तरीही.

एजंटच्या व्यवसायात एक विशिष्ट एकटेपणा असतो, जो नेमका या सीमेवरच्या स्थानातून जन्मतो: तो ज्यांचे प्रतिनिधित्व करतो त्यांचा तो कधीच पूर्णपणे नसतो, आणि ज्या विक्री क्षेत्राची सेवा करतो त्याचाही कधीच पूर्णपणे नसतो. तो कंपनीत परत येतो आणि त्याला "विक्री क्षेत्रातला" म्हणून पाहिले जाते. तो विक्री क्षेत्रात परत जातो आणि त्याला "कंपनीतला" म्हणून पाहिले जाते. तो सतत मधल्या

जमिनीवर जगतो, आणि कदाचित म्हणूनच, जेव्हा तो ज्या उत्पादनाचे प्रतिनिधित्व करतो त्याच्या संस्थापकीय कारणाशी निष्ठावान राहतो, तेव्हा तो अनेक अंतर्गत कर्मचाऱ्यांपेक्षा अधिक जाणीवपूर्वक निष्ठेने तसे करतो: त्यावर विश्वास ठेवायला त्याला कोणीही भाग पाडत नाही. तो ते दररोज निवडतो, नाही म्हणू शकणाऱ्या ग्राहकासमोर उभा राहून.

ज्याने विक्री क्षेत्रात वर्षे घालवली आहेत, आपले नसलेले नाव अनोळखी घरांमध्ये, दुकानांमध्ये, ऑफिसांमध्ये घेऊन जात, तो असे सत्य शिकतो जे प्रतिनिधित्व केलेल्या उद्योगाच्या वरच्या मजल्यांपर्यंत क्वचितच पोहोचते: उत्पादन, ते विकत घ्यायचा निर्णय घ्यावा लागणाऱ्या खऱ्या व्यक्तीला भेटेपर्यंत खरोखर जिवंत होत नाही. आणि त्या भेटीत खरोखर महत्त्वाची असलेली एकमेव गोष्ट म्हणजे ब्रँड नव्हे, त्यामागचे जाहिरात बजेट नव्हे, ते बनवणारी रचना नव्हे — तर एजंटने स्वतः उभारू शकलेला विश्वास, एका वेळी एक विक्री क्षेत्र, एका वेळी एक ग्राहक, अनेकदा एकट्याने, फक्त स्वतःच्या शब्दाच्या बळावर.

ग्राहक आणि प्रमोशनल योजना

ग्राहक, प्रत्येक उद्योगाच्या सिद्धांतात, आतापर्यंत सांगितलेल्या सगळ्याचा अंतिम उद्देश आहे — उत्पादन त्याच्यासाठी अस्तित्वात आहे, किंमत त्याच्यासाठी आखली जाते, एजंट उद्योगाचे नाव थेट त्याच्यापर्यंत नेतो. पण रोजच्या व्यवहारात ग्राहक अनेकदा दुसरेच काहीतरी बनतो: गाठायचा आकडा, पटवायचे लक्ष्य, अपेक्षित तरफांनी हलवायचा एक घटक. प्रमोशनल योजना ही ती नेमकी जागा आहे जिथे हे परिवर्तन, कमाल कार्यक्षमतेने आणि किमान काव्याने, घडते.

सवलत, एकावर एक मोफत, संख्येवर बोनस: ही तांत्रिकदृष्ट्या निर्दोष साधने आहेत, मागणीची लवचिकता, सोडलेले मार्जिन, बदल्यात अपेक्षित विक्रीचे प्रमाण यांच्या अचूक गणितांवर उभारलेली. पण प्रत्येक प्रमोशनल योजनेमागे एक प्रश्न असतो जो क्वचितच मोठ्याने विचारला जातो: ही ऑफर घेणाऱ्याला आपण खरे मूल्य देतो आहोत, की फक्त मर्यादित काळासाठी त्याचे वर्तन विकत घेतो आहोत? हा फरक कागदावर सूक्ष्म आहे आणि सारात प्रचंड. खऱ्या मूल्याने जिंकलेला ग्राहक राहतो कारण त्याला त्याच्या गरजेचे काहीतरी सापडले. प्रमोशनने जिंकलेला ग्राहक प्रमोशन चालते तोपर्यंतच राहतो, आणि स्पर्धक

पुढची ऑफर देतो त्या क्षणी, कोणताही राग आणि कोणतीही निष्ठा न ठेवता, निघून जातो.

प्रमोशनल योजना, तिमाहीमागून तिमाही पुन्हा पुन्हा, ग्राहकाला शांतपणे उत्पादनावरील विश्वासाऐवजी सवलतीच्या प्रतीक्षेवर आधारित नाते उभारायला शिकवते. आणि यामुळे, काळाच्या ओघात, नात्याचा स्वभावच बदलतो: ग्राहक "हे उत्पादन खरोखर माझ्या उपयोगाचे आहे का?" हे विचारणे थांबवतो आणि फक्त "पुढची ऑफर केव्हा येईल?" हे विचारू लागतो. उद्योग, आपल्या बाजूने, तो देत असलेल्या खऱ्या मूल्यावर प्रश्न विचारणे थांबवतो, कारण त्याला विक्रीचे प्रमाण हलवण्याची अधिक सोपी, अधिक तात्काळ यंत्रणा सापडली आहे: उत्पादन सुधारणे नव्हे, तर तात्पुरती त्याची किंमत कमी करणे.

याने ग्राहक भोळा ठरत नाही, किंवा उद्योग व्याख्येनुसार निर्ढावलेला ठरत नाही — दोन पक्षांना, काळाच्या ओघात, फक्त ऑफरच्या गाळणीतूनच भेटण्याची सवय होते तेव्हा आपोआप उभी राहणारी ही यंत्रणा आहे. ग्राहक केव्हा विकत घेणे फायद्याचे आहे हे ओळखण्यात तज्ज्ञ बनतो. उद्योग मार्जिनची धूप होण्याआधी किती सवलत परवडते याचे गणित करण्यात तज्ज्ञ बनतो. पण सर्वांत सोपा प्रश्न — सवलत नसतानाही हे उत्पादन तुम्हाला का आवडावे — खूप जास्त प्रमोशनल योजनांमध्ये, अनुत्तरित राहतो.

ज्याने वर्षानुवर्षे प्रमोशनल योजना उभारल्या आहेत त्याला माहीत असते की ग्राहकाचे खरे मूल्य तो ऑफरला किती प्रतिसाद देतो यावर कधीच मोजले जात नाही, तर ज्या दिवशी ऑफर अस्तित्वातच नसेल त्या दिवशीही तो किती निष्ठावान राहील यावर. आणि कदाचित पुढचे प्रमोशन सुरू करण्याआधी उद्योगाने स्वतःला विचारायचा हाच सर्वांत प्रामाणिक प्रश्न आहे: आपण सवलत काढून घेतली, तर विकत घेण्यासारखे काही उरेल का?

उद्योग, प्रकार, वर्गीकरण

प्रत्येक उद्योगाचे, त्याची कहाणी कधी सांगितली जाण्याआधीच, वर्गीकरण होते. क्षेत्र, आकार, कायदेशीर स्वरूप, लक्ष्य बाजार, हजारो सारख्या उद्योगांमध्ये त्याला एका गटात ठेवणारा सांख्यिकीय कोड. प्रत्येक व्यवसायाला जन्मापासूनच सामोरी जावी लागणारी ही पहिली नोकरशाही कृती आहे: तो खरोखर काय आहे हे दाखवण्याच्याही आधी, एका कप्प्यात दाखल केले जाणे.

वर्गीकरणाचे एक नाकारता न येणारे कार्य आहे: ते तुलना, मोजमाप, उद्योगाला व्यापक चित्रात ठेवणे, तो आपल्या बरोबरीच्यांपेक्षा जलद वाढतो की हळू हे समजणे शक्य करते. पण प्रत्येक वर्गीकरणाला, उपयोगी होण्यासाठी, सोपे करावे लागते — आणि प्रत्येक सोपेकरणाला, परिणामकारक होण्यासाठी, तो उद्योग ज्यामुळे अद्वितीय आहे ते छाटून टाकावे लागते. एकाच हट्टी इच्छाशक्तीने स्थापन झालेला छोटा व्यवसाय गुंतवणूक निधींच्या विलीनीकरणातून जन्मलेल्या बहुराष्ट्रीय कंपनीच्याच सांख्यिकीय गटात जाऊन पडतो. कोड फरक करत नाही. तो फक्त आकार, महसूल, उद्योगाचे क्षेत्र मोजतो — ती गोष्ट का जन्मली ते कारण कधीच नाही.

या यंत्रणेत एक शांत धोका आहे: उद्योग स्वतःच, स्वतःच्या मूळ कहाणीऐवजी, त्यांना ज्या गटात ठेवले आहे त्यातून स्वतःबद्दल विचार करू लागू शकतात. "X क्षेत्रातील मध्यम आकाराची कंपनी" म्हणून वर्गीकरण झालेला व्यवसाय, काळाच्या ओघात, X क्षेत्रातील मध्यम आकाराच्या कंपनीकडून अपेक्षित असते तसे वागू लागतो — आपल्या बरोबरीच्यांच्या रणनीतींची नक्कल करत, त्याच निर्देशांकांमागे धावत, त्याच धोक्यांना घाबरत, फक्त कारण गट सुचवतो की कोणते वर्तन अपेक्षित आहे. वर्णन करण्यासाठी असलेले वर्गीकरण शेवटी आदेश देऊ लागते.

आणि मग एक अधिक खोल प्रकारभेद असतो, जो कोणताही सांख्यिकीय कोड नोंदवत नाही: ज्या कारणासाठी जन्मला त्यासाठी अजूनही अस्तित्वात असलेला उद्योग, आणि केवळ का हे विचारणे थांबवले आहे म्हणून अस्तित्वात असलेला व आपण नेहमी करत आलो ते जडत्वाने करत पुढे चाललेला उद्योग, यांच्यातील फरक. हा भेद कोणत्याही डेटाबेसमध्ये दिसत नाही, कोणत्याही व्यवसाय नोंदणीत त्यासाठी खास कप्पा नाही. आणि तरीही शेवटी खरोखर महत्त्वाचे असलेले हेच एकमेव वर्गीकरण आहे — आकार, क्षेत्र किंवा जाहीर केलेल्या महसुलापेक्षा कितीतरी अधिक.

ज्याने वर्षानुवर्षे प्रत्येक प्रकारचे आणि आकाराचे उद्योग पाहिले आहेत, तो संस्थेचे खरे सार समजून घेताना अधिकृत गटांवर अविश्वास ठेवायला शिकतो. दोन उद्योगांचा कोड एकच असू शकतो, क्षेत्र एकच, कागदावर आकार एकच — आणि तरीही एक जिवंत, स्वतःच्या उगमाशी निष्ठावान असू शकतो, तर दुसरा

आधीच फक्त अशी रचना असू शकतो जी, मोठ्या कार्यक्षमतेने, आता त्याच्याकडे नसलेल्या आत्म्याचे नाटक करते.

वेतन, मूळ दर, श्रेणीबाहेरील वेतन, बोनस, प्रोत्साहने

प्रत्येक पगारपत्रक, न ठरवता, आकडे सांगतात त्यापेक्षा मोठी कहाणी सांगते. कराराने ठरलेले किमान वेतन असते, अशा सामूहिक करारातून ठरलेले ज्याची वाटाघाटी कंपनीत उपस्थित असलेल्या कोणत्याही पक्षाने स्वतः केलेली नसते — इतरत्र, दूरच्या टेबलावर ठरलेला एक तळ, ते टेबल कधीच न पाहिलेल्या हजारो लोकांसाठी लागू. आणि मग श्रेणीबाहेरील वेतन असते, उद्योग स्वतःच्या इच्छेने जोडतो तो भाग, आणि इथूनच संपूर्ण विषयाचा सर्वांत नाजूक भाग सुरू होतो: श्रेणीबाहेरील वेतन कायद्याने देय नसते, ते दिले जाते, आणि जे दिले जाते ते नेहमी घेणाऱ्यावर एक शांत सत्ता सोबत घेऊन येते.

श्रेणीबाहेरील वेतन एखाद्या विशिष्ट मूल्याची ओळख असायला हवे — दुर्मीळ कौशल्य, जास्तीची जबाबदारी, काळाच्या ओघात उभारलेली निष्ठा. पण ते, खूप जास्त संस्थांमध्ये, न्यायापेक्षा व्यवस्थापनाचे साधन बनते: असे काहीतरी जे टिकवून ठेवण्यासाठी दिले जाऊ शकते, आवर घालण्यासाठी रोखले जाऊ शकते, प्रेरणा देण्यासाठी वचन दिले जाऊ शकते, नेहमी ते ठरवण्याची सत्ता असलेल्याच्या मर्जीनुसार. एकाच भूमिकेच्या, एकाच कष्टांच्या, एकाच रोजच्या योगदानाच्या दोन व्यक्तींना श्रेणीबाहेरील वेगवेगळी रक्कम मिळू शकते — गुणवत्तेतील वस्तुनिष्ठ फरकामुळे नव्हे, तर वाटाघाटीतील फरकामुळे, त्यांची भरती झाली त्या क्षणामुळे, ती व्यक्ती स्वतःचे म्हणणे किती मांडू शकली, किंवा तिला ते किती जमले, यामुळे.

बोनस आणि प्रोत्साहने हा तर्क आणखी पुढे नेतात: ती पैसा एका विशिष्ट, मोजता येणाऱ्या, पुन्हा करता येणाऱ्या वर्तनाशी बांधतात. ती काम करतात — हे प्रामाणिकपणे सांगायला हवे — कारण माणसे प्रोत्साहनांना प्रतिसाद देतात; संस्थेतील मानवी वर्तनाच्या जवळजवळ सार्वत्रिक अशा थोड्या नियमांपैकी हा एक आहे. पण प्रत्येक प्रोत्साहनाला, परिणामकारक होण्यासाठी, गुंतागुंतीचे काम एका मोजता येणाऱ्या निर्देशांकात सोपे करावे लागते, आणि त्या सोपेकरणात नेहमी काहीतरी हरवते. विक्रीच्या प्रमाणावर प्रोत्साहन मिळालेला विक्रेता प्रमाण विकेल, ग्राहकाला जास्त नव्हे तर कमी हवे असले तरीही. तिमाही मार्जिनवर

प्रोत्साहन मिळालेला मॅनेजर तिमाही मार्जिनला जे दिसत नाही त्यावर कात्री चालवेल, ती कपात दोन वर्षांनी महाग पडणार असली तरीही.

एक प्रश्न असा आहे जो संपूर्ण वेतन व्यवस्था — किमान वेतन, श्रेणीबाहेरील वेतन, बोनस आणि प्रोत्साहने यांच्या रचनेसह — पद्धतशीरपणे स्वतःला विचारणे टाळते: आपण या व्यक्तीला हा उद्योग ज्या कारणासाठी अस्तित्वात आहे त्याच्याशी असलेल्या तिच्या निष्ठेसाठी पैसे देतो आहोत, की अशा वर्तनांसाठी जी, एकत्र केल्यावर, फक्त तिमाहीचे आकडे संतुलित ठेवण्याच्या कामी येतात? या दोन वेगळ्या गोष्टी आहेत, आणि नीट उभारलेली प्रोत्साहन व्यवस्था दुसऱ्यावर उत्कृष्ट निकाल मिळवू शकते, आणि पहिल्याची शांतपणे धूप करत राहू शकते.

ज्याने या यंत्रणांमध्ये वर्षानुवर्षे, टेबलाच्या दोन्ही बाजूंनी — वेतन ठरवताना आणि ते घेताना — जगले आहे, त्याला माहीत असते की उद्योगात पैसा कधीच फक्त पैसा नसतो. ती एक भाषा आहे जिच्यामार्फत संस्था प्रत्येक व्यक्तीला, दर महिन्याला, सांगते की तिच्या नजरेत तिची किंमत किती आहे. आणि जेव्हा ती भाषा प्रामाणिक राहणे थांबते — जेव्हा श्रेणीबाहेरील वेतन योगदान देण्याच्या क्षमतेपेक्षा वाटाघाटीच्या कौशल्याला बक्षीस देते, जेव्हा प्रोत्साहन तो आकडा ज्या साराचे प्रतिनिधित्व करायला हवा त्यापेक्षा आकड्यालाच बक्षीस देते — तेव्हा पगारपत्रक वेळेवर येत राहते, पण व्यक्ती आणि तिला पैसे देणारी संस्था यांच्यातील विश्वासात काहीतरी शांतपणे तडकू लागते.

लाभ-सुविधा

लाभ-सुविधा एका सौम्य वचनासह जन्मते: फक्त पगार महत्त्वाचा नाही, उद्योग पैशापलीकडेही तुमची काळजी घेतो. कंपनीची गाडी, आरोग्य विमा, फोन, जेवणाचे कूपन, जिमचे सदस्यत्व, मेनूसारखे निवडायचे कंपनीचे कल्याणकारी योजनांचे पुस्तक. रूपात, ही लक्ष देण्याची कृत्ये आहेत. सारात, ती आणखी काहीतरीही आहेत, जे सुविधा दिली जाते त्याच क्षणी क्वचितच मोठ्याने बोलले जाते.

सुविधा बांधून ठेवते. पगारवाढीपेक्षा अधिक, जी एकदा मिळाली की पूर्णपणे घेणाऱ्याची होते, सुविधा मुळात नेहमी ती देणाऱ्या उद्योगाचीच मालमत्ता राहते. नाते संपले की गाडी परत केली जाते. आरोग्य विमा तुम्ही कर्मचारी असेपर्यंतच संरक्षण देतो, एक दिवसही जास्त नाही. थोडक्यात, सुविधा शब्दाच्या पूर्ण अर्थाने

कधीच खरोखर भेट नसते — ते राहण्याच्या अटीवरचे दीर्घकालीन कर्ज असते, ज्यामुळे सोडून जाण्याचा निर्णय भावनिकदृष्ट्या आणि व्यावहारिकदृष्ट्या अधिक महाग होतो.

याचा अर्थ असा नाही की सुविधा वाईट हेतूने दिल्या जातात. अनेक उद्योग त्या प्रामाणिक हेतूने देतात, तिथे काम करणाऱ्याचे जीवन खरोखर सुधारावे म्हणून. पण सुविधेची रचनाच — कराराशी बांधलेली, मागे घेता येणारी, अनेकदा खऱ्या गरजेपेक्षा धारण केलेल्या स्तराच्या प्रमाणात — तिला एक दुधारी साधन बनवते: ती एकाच कृतीत काळजीही घेते आणि बांधूनही ठेवते. महत्त्वाची सुविधा असलेला कर्मचारी नोकरी बदलण्याआधी दोनदा विचार करेल, नोकरीनेच त्याला समाधान देणे थांबवले असले तरीही, कारण सोडून जाण्याची किंमत आता फक्त पगार नसते: सुविधेने त्याच्या रोजच्या जीवनाभोवती शांतपणे जे उभारले आहे ते सगळे असते.

इथेही एक लपलेली उतरंड आहे, स्तरांबद्दल आधीच सांगितलेल्या उतरंडीचे अचूक प्रतिबिंब: सर्वांत उदार सुविधा जवळजवळ नेहमी आधीच वरचे स्थान धारण करणाऱ्याला मिळतात, ज्याला त्यांची सर्वांत जास्त गरज आहे त्याला नव्हे. वरिष्ठ अधिकाऱ्याला सर्वांत संपूर्ण आरोग्य विमा, सर्वांत प्रतिष्ठित गाडी, सर्वांत व्यापक कल्याणकारी पॅकेज मिळते. पिरॅमिडच्या पायथ्याशी असलेल्या कर्मचाऱ्याला, फार तर, सामूहिक कराराने बंधनकारक असलेले किमान मिळते. सुविधा, जी सिद्धांततः व्यक्तीकडे लक्ष देण्याचे चिन्ह असायला हवी, ती शेवटी बाकी सगळ्यावर राज्य करणाऱ्या त्याच उतरंडीच्या तर्काने वाटली जाते — आधीच धारण केलेल्या सत्तेच्या प्रमाणात लक्ष, खऱ्या गरजेच्या प्रमाणात नव्हे.

ज्याने वर्षानुवर्षे सुविधा घेतल्या आहेत, आणि इतरांना गुणवत्तेशी फारसा संबंध नसलेल्या कारणांसाठी कमी-जास्त मिळताना पाहिले आहे, तो या शब्दाच्या सौम्य पृष्ठभागापलीकडे पाहायला शिकतो. खरी सुविधा, जी उद्योगाने आपल्या संस्थापकीय कारणाशी खरोखर निष्ठावान असता तर द्यायला हवी, ती आधीच मान्य मूल्य असलेल्याला टिकवून ठेवण्याची सोनेरी साखळी नसावी. ती असे म्हणण्याची एक प्रामाणिक पद्धत असावी: तुम्ही करत असलेल्या कामापलीकडे आम्हाला तुमची काळजी आहे — आणि ती एकाच रचनेच्या शिखरावर उभ्या असलेल्याला आणि पायथ्याशी उभ्या असलेल्याला, एकाच कारणासाठी, एकाच प्रकारे लागू व्हावी.

शेअर्स आणि स्टॉक ऑप्शन्स

अनेक कारकिर्दींच्या इतिहासात एक क्षण असा येतो जेव्हा वेतन फक्त आजचा पैसा राहत नाही आणि भविष्यावरची पैज बनते. तो क्षण म्हणजे शेअर्स, किंवा त्यांच्यावरचा ऑप्शन, येतो तो: मी तुम्हाला फक्त आजच्या कामासाठी पैसे देत नाही, उद्योगाची उद्या जी किंमत असू शकेल तिचा एक वाटा मी तुम्हाला देऊ करतो. पहिल्या नजरेत, संस्था तिथे काम करणाऱ्यासाठी करू शकेल अशी ही सर्वांत मोहक कृती आहे — कर्मचाऱ्याला एक प्रकारचा छोटा मालक बनवणे, त्याचे हित उद्योगाच्याच हिताशी जुळवणे.

पण शेअर्सना, पगाराच्या उलट, असे एक वैशिष्ट्य असते जे सगळे बदलते: त्यांचे मूल्य आज किती प्रामाणिक काम होते यावर अवलंबून नसते, तर त्या कामाची उद्या किती किंमत आहे यावर बाजार किती विश्वास ठेवेल यावर अवलंबून असते. आणि बाजार, या पुस्तकाने इतर पानांमध्ये आधीच सांगितल्याप्रमाणे, नेहमी साराला बक्षीस देत नाही — तो अनेकदा कथनाला, धारणेला, सामूहिक अपेक्षेला बक्षीस देतो. म्हणून स्टॉक ऑप्शन्स घेणाऱ्याला फक्त चांगले काम करण्याचे प्रोत्साहन मिळत नाही. त्याला, शांतपणे, आपण चांगले काम करतो आहोत असे बाजाराला पटवून देण्याचे प्रोत्साहन मिळते — आणि दबाव वाढतो तेव्हा या दोघांमधील फरक धोकादायकपणे पातळ होऊ शकतो.

यातून असा ताण निर्माण होतो जो थोडेच उघडपणे कबूल करतात: महत्त्वाचे शेअर्स धारण करणारा कंपनीचा प्रत्येक निर्णय फक्त "हे उत्पादनाच्या, ग्राहकाच्या, आपण ज्या कारणासाठी जन्मलो त्याच्या उपयोगाचे आहे का?" या प्रश्नातून पाहत नाही, तर एका दुसऱ्या प्रश्नातूनही पाहू लागतो, जो अनेकदा पहिल्यापेक्षा प्रबळ असतो: "यामुळे माझे शेअर्स वर जातील की खाली?" दोन्ही प्रश्न, सर्वोत्तम परिस्थितीत, जुळतात. पण जेव्हा ते जुळणे थांबवतात — जेव्हा उत्पादनाला खरोखर ज्याची गरज आहे त्यासाठी अशी गुंतवणूक लागेल जिला बाजार अल्पकाळात बक्षीस देणार नाही — तेव्हा दुसरा प्रश्न जवळजवळ नेहमी जिंकतो, कारण तोच निर्णय घेणाऱ्याच्या वैयक्तिक संपत्तीला थेट स्पर्श करतो.

शिवाय, स्टॉक ऑप्शन्स आपला लाभ सुविधा आणि श्रेणीबाहेरील वेतनासाठी आधीच पाहिलेल्या त्याच उतरंडीनुसार वाटतात: शिखरावर भरपूर, तळाशी अनेकदा काहीच नाही. उद्योगाचे मूल्य वाढवणाऱ्या किंवा घटवणाऱ्या रणनीती ठरवण्याची सत्ता ज्याच्याकडे असते, तोच जवळजवळ नेहमी त्यातून लाभ

घेण्यासाठी असलेले शेअर्स धारण करतो. ही एक शॉर्ट सर्किट आहे जिला कंपनीची भाषा "हितसंबंधांचे संरेखन" म्हणते, पण जी कधी कधी अधिक प्रामाणिक नावाला पात्र असते: अशा निर्णयांसाठी बक्षीस मिळण्याची शक्यता, जे शेअर्स नसलेल्या इतरांना फक्त पार पाडावे आणि सोसावे लागतील.

ज्याने शेअर्सचा तर्क जवळून जगला आहे — वाढत्या शेअर भावामुळे सहकारी काही वर्षांत प्रचंड श्रीमंत होताना पाहत, आणि इतर, तितकेच पात्र, एक वर्ष उशिरा आले म्हणून किंवा खालच्या स्तरावर भरती झाले म्हणून त्याच संपत्तीतून वगळले गेलेले पाहत — त्याला माहीत असते की शेअर्स कधीच फक्त गुणवत्तेचे बक्षीस नसतात. ते भविष्यावरची सामूहिक पैज असतात, वर्तमानात आधीच धारण केलेल्या सत्तेनुसार वाटलेली. आणि प्रत्येक पैजेप्रमाणे, ती जिंकणाऱ्यांना उदारपणे परतफेड करू शकते, आणि बाकी सगळ्यांना शांतपणे विचार करत सोडू शकते की ती त्यांच्यासाठीही खरोखर कधीच शक्यता का नव्हती.

कपात आणि गुंतवणूक

प्रत्येक उद्योग, त्याच्या आयुष्याच्या प्रत्येक क्षणी, दोनपैकी एक गोष्ट करत असतो: कपात, किंवा गुंतवणूक. भांडवल हलते तेव्हा या दोनच शक्य दिशा असतात, आणि त्या, जवळजवळ नेहमी, तो उद्योग स्वतःच्या भविष्याबद्दल खरोखर काय मानतो याचे सर्वांत प्रामाणिक चिन्ह असतात — तो मुलाखतींमध्ये काय जाहीर करतो ते नव्हे, तर ताळेबंदापलीकडे कोणीही पाहत नसताना तो स्वतःच्या पैशाचे काय करायचे ठरवतो ते.

कपातीला एक तात्काळ तर्क असतो, अल्पकाळात जवळजवळ नेहमी बचाव करता येणारा: एक खर्च कमी होतो, मार्जिन लगेच सुधारते, पुढची तिमाही अधिक भक्कम दिसते. मीटिंगमध्ये समर्थन करायला ही सर्वांत सोपी दिशा आहे, कारण ती फार कमी वेळात दिसणारा निकाल देते. पण कपात, जवळजवळ नेहमी, आधीच उभारलेल्यावर चालते — ती निर्णय घेतला जाण्याआधी अस्तित्वात असलेल्या गोष्टीला कमी करते, आकुंचित करते, नाहीशी करते. कर्मचारी कमी करणे, देखभालीवर कात्री, संशोधनावर कात्री: ही सगळी एकाच कृतीची रूपे आहेत, अशा शरीराला हलके करण्याची जे, एक क्षणापूर्वीपर्यंत, ते ओझे एका नेमक्या कारणासाठी वाहत होते — ते कारण, कपातीच्या क्षणी, अचानक महत्त्वाचे राहणे थांबले तरीही.

गुंतवणूक ही दुसरी दिशा आहे, कमी तात्काळ, अल्पकाळात कमी दिलासा देणारी, कारण तिला अजून अस्तित्वात नसलेल्या गोष्टीवर विश्वास ठेवावा लागतो. गुंतवणूक करणे म्हणजे आज अशा फायद्यासाठी खर्च करणे जो, कदाचित, महिन्यांनी किंवा वर्षांनी येईल — आणि नेमके हे काळाचे अंतरच या पानांमध्ये आधीच चर्चा केलेल्या तिमाहीच्या लयीने चालणाऱ्या संस्थांमध्ये गुंतवणुकीला अधिक दुर्मीळ निवड बनवते. गुंतवणूक करणारा भविष्यावर पैज लावतो, ती लगेच सिद्ध करू शकत नसताना. कपात करणारा वर्तमान सुधारतो, चालू तिमाहीपलीकडे त्याचे समर्थन करावे न लागता. निवडीची संधी असताना पहिल्यापेक्षा दुसरा मार्ग कितीतरी जास्त वेळा निवडला जातो, यात आश्चर्य नाही.

पण इथेच संपूर्ण पुस्तकातील सर्वांत निर्णायक दुभंग आहे: जो उद्योग आपले संस्थापकीय कारण जिवंत ठेवण्यासाठी आवश्यक असलेल्यावर कात्री चालवतो — ते आठवणारी माणसे, त्याचे प्रतिनिधित्व करणारी गुणवत्ता, गोष्टी नीट करण्यासाठी लागणारा वेळ — तो अर्थाच्या टिकण्यापेक्षा आकड्याच्या टिकण्याची निवड करतो. जो उद्योग त्याच अर्थात गुंतवणूक करतो, खर्च येत असला तरी, बाजार लगेच बक्षीस देत नसला तरी, तो अशी एकमेव गोष्ट करतो जी संस्थेला तिच्या स्वतःच्या रचनेपलीकडे जिवंत राहू देते: ती ज्यासाठी जन्मली त्याचे पोषण करणे, फक्त अल्पकाळात हिशेब जुळवणाऱ्याचे नव्हे.

प्रत्येक कपात विश्वासघात नसते, आणि प्रत्येक गुंतवणूक पात्र अशी श्रद्धेची कृती नसते. आवश्यक कपाती असतात, ज्या फक्त अनावश्यक झालेले काढून टाकतात. आणि वाया गेलेल्या गुंतवणुकी असतात, अहंकारापोटी किंवा त्या क्षणाच्या फॅशनपोटी केलेल्या, मूळ उद्देशाशी कोणताही खरा संबंध नसलेल्या. फरक शब्दात नाही — कपात की गुंतवणूक — तर अशा प्रश्नात आहे जो निर्णयावर सही होण्याआधी थोड्याच मीटिंग्ज खरोखर विचारतात: भांडवलाची ही हालचाल आपल्याला हा उद्योग ज्या कारणासाठी जन्मला त्याच्या जवळ नेते, की दूर? ज्याने वर्षानुवर्षे पुरेसे उद्योग कपात आणि गुंतवणूक करताना पाहिले आहेत त्याला माहीत असते की हा प्रश्न, जितका सोपा तितकाच अस्वस्थ करणारा, तो टाळण्यासाठी उभारलेल्या कोणत्याही आर्थिक विश्लेषणापेक्षा अधिक मोलाचा आहे.

ताळेबंद आणि चुका

ताळेबंद नेहमी अंतिम दस्तऐवजाच्या अधिकाराने समोर येतो: बंद केलेले, पडताळलेले आकडे, अचूकतेची हमी म्हणून स्वतःची सही करणाऱ्या बाहेरील लेखापरीक्षकांनी प्रमाणित केलेले. उद्योग आपल्या भक्कमपणाचा अंतिम पुरावा म्हणून जगाला दाखवतो तो हाच दस्तऐवज — आणि नेमक्या याच कारणामुळे, त्या वरवरच्या अचूकतेखाली किती निवडी, अंदाज, आणि कधी कधी अशा चुका दडलेल्या आहेत ज्या कोणत्याही लेखापरीक्षकाची सही कधीच पूर्णपणे दूर करू शकत नाही, हे विचारायला थोडेच थांबतात.

ताळेबंद कधीच शुद्ध तथ्य नसतो. तो एक अर्थ लावणे असतो — वैध, नियमांनी बांधलेले, पण तरीही अर्थ लावणेच — अशा घटनांचा ज्यांना देण्यासाठी अनेकदा कोणतेही वस्तुनिष्ठ मूल्य नसते. तीस वर्षांत उभारलेल्या ब्रँडची किंमत किती? उद्या संपू शकेल किंवा कायम टिकू शकेल अशा निष्ठावान ग्राहकाशी असलेल्या नात्याची किंमत किती? एखाद्या यंत्राचे उपयुक्त आयुष्य खरोखर किती, आणि त्या अंदाजापैकी किती भाग वाजवी अंदाज आहे आणि किती भाग गणिताचा वेश घातलेली इच्छा? प्रत्येक ताळेबंद अशा आकड्यांनी भरलेला असतो जे तथ्यांसारखे दिसतात आणि सारतः निर्णय असतात — जवळजवळ नेहमी सद्भावनेने घेतलेले, पण तरीही निर्णयच, चुकीचे असे एक मार्जिन वाहणारे जे अंतिम दस्तऐवज कधीच उघडपणे दाखवत नाही.

आणि मग खऱ्या चुका असतात, अशा ज्या सर्वांत प्रामाणिक संस्थांमध्येही घडतात: चुकीच्या कालावधीत नोंदवलेले बिल, चुकीच्या शीर्षकाखाली वर्गीकृत केलेला खर्च, अशा गृहीतकावर मोजलेली तरतूद जे महिन्यांनंतर चुकीचे ठरेल. लेखा व्यवस्थेने, काळाच्या ओघात, या चुका कमी करण्यासाठी अत्याधुनिक यंत्रणा उभारल्या आहेत — दुहेरी तपासण्या, स्वतंत्र लेखापरीक्षणे, अधिकाधिक तपशीलवार लेखा तत्त्वे — पण कोणतीही व्यवस्था, कितीही परिष्कृत असो, प्रकाशित आकडा ज्या वास्तवाचे प्रतिनिधित्व करायला हवा त्याच्याशी तंतोतंत जुळत नसण्याची शक्यता पूर्णपणे काढून टाकत नाही.

प्रामाणिक चूक आणि जाणूनबुजून केलेली हेराफेरी यांच्यात प्रचंड नैतिक फरक आहे, जो ताळेबंदाकडे बाहेरून पाहणारा अनेकदा दुर्लक्षित करतो. प्रामाणिक चूक जिवंत संस्थेला अशा साधनांनी मोजण्याच्या गुंतागुंतीतून जन्मते ज्यांना, गरजेपोटी, सोपे करावे लागते. हेराफेरी मात्र एका निवडीतून जन्मते: तथ्ये

स्वतःहून सांगणार नाहीत असे काहीतरी आकड्यांकडून वदवून घेण्याचा निर्णय. दोन्ही वास्तवापासून दूर जाणारा ताळेबंद निर्माण करतात. दोघांपैकी फक्त एक विश्वासघात आहे.

ज्याने वर्षानुवर्षे ताळेबंद वाचले आणि तयार केले आहेत त्याला माहीत असते की अंतिम आकडा, कितीही प्रमाणित असो, त्याच्या दोन दशांश स्थळांच्या अचूकतेत कितीही दिलासा देणारा असो, नेहमी एक कहाणीच राहतो — शक्य तितकी अचूक, पण तरीही माणसांनी रचलेली कहाणी, प्रत्येक मानवी कहाणी अपरिहार्यपणे सोबत वाहते ते अंदाज, निर्णय, आणि कधी कधी चुकांसह. ताळेबंदावर आंधळेपणाने विश्वास ठेवणे, जणू तो वास्तवाचे वस्तुनिष्ठ छायाचित्र आहे असे, म्हणजे हे विसरणे की प्रत्येक आकड्यामागे नेहमी कोणीतरी असतो ज्याला तो कसा मोजायचा हे ठरवावे लागले — आणि जो एखादी गोष्ट कशी मोजायची हे ठरवतो, अगदी पूर्ण सद्भावनेने, तो आधीच, काही प्रमाणात, कोणते सत्य दाखवायचे ते निवडत असतो.

बाहेरील विश्लेषक

बाहेरील विश्लेषक एका नेमक्या वचनावर जगतो: उद्योगाकडे बाहेरून पाहणे, आत काम करणाऱ्यांच्या हितसंबंधांशिवाय, आणि बाजाराला सांगणे की त्याची खरी किंमत काय आहे. ही वस्तुनिष्ठतेची हमी देण्यासाठी रचलेली व्यक्ती आहे — असा कोणीतरी ज्याला सत्य सांगून गमावण्यासारखे काही नाही, कारण त्याचे एकमेव चलन त्याच्या स्वतःच्या निर्णयाची विश्वासार्हता आहे. पण हेच अंतर, जे त्याचे बळ असायला हवे, ते त्याच्या व्यवसायाची सर्वांत खोल मर्यादाही आहे: विश्लेषक नेहमी अशा गोष्टीचा बाहेरून न्याय करतो जी खरोखर फक्त आतूनच ओळखता येते.

विश्लेषक ताळेबंद वाचतो, तिमाही कॉन्फरन्स कॉल ऐकतो, स्पर्धकांशी निर्देशांकांची तुलना करतो, मोजता येणाऱ्या आणि सार्वजनिक गोष्टींवर आधारित अंदाजाची मॉडेल्स उभारतो. यातून तांत्रिकदृष्ट्या भक्कम, बचाव करता येणारा, अनेकदा उपयोगी निर्णय तयार होतो. पण हे पुस्तक प्रत्येक पानावर जी एक गोष्ट शोधत राहते ती तो कधीच पकडू शकत नाही: तो उद्योग ज्या कारणासाठी जन्मला त्याच्याशी अजूनही निष्ठावान आहे का. कोणत्याही आर्थिक मॉडेलमध्ये या प्रश्नासाठी कप्पा नाही. कोणताही विश्लेषक, कितीही सक्षम असो, बाहेरून

पाहू शकत नाही की उद्योगाची मूळ इच्छाशक्ती अजूनही जिवंत आहे, की फक्त रिकामी रचना उरली आहे, जी अजूनही स्वीकारार्ह आकडे निर्माण करते.

यातून एक शांत विरोधाभास निर्माण होतो: विश्लेषकाचा निर्णय, नेमका फक्त मोजता येणाऱ्यावर उभारलेला असल्यामुळे, शेवटी तोच तर्क बळकट करतो ज्यावर हे पुस्तक प्रश्न उपस्थित करते. उद्योगाचे मूल्यमापन करताना महत्त्वाचे फक्त महसूल, मार्जिन, तिमाही वाढ एवढेच असेल, तर प्रत्येक उद्योगाचा — स्वतःच्या उगमाशी निष्ठावान असो वा नसो — एकाच प्रकारे, त्याच साधनांनी, त्याच आकड्यांवर आधारित न्याय होईल. विश्लेषक, न ठरवता, संपूर्ण बाजाराला फक्त त्याचे मॉडेल जे मोजू शकते तेच पाहायला शिकवतो, आणि मॉडेलच्या पकडीतून सुटणाऱ्या सगळ्याकडे दुर्लक्ष करायला — जो, जवळजवळ नेहमी, उद्योगाचा सर्वांत मानवी आणि सर्वांत खरा भाग असतो.

आणखी एक गतिशीलता आहे, कमी बोलली जाणारी पण तितकीच खरी: विश्लेषक त्याच्या भूमिकेवरून वाटते तितका पूर्णपणे तटस्थ कधीच नसतो. तो अनेकदा अशा संस्थांसाठी काम करतो ज्यांचे तो मूल्यमापन करतो त्याच उद्योगांशी व्यापारी संबंध असतात, अधिक अनुकूल लेखनाच्या बदल्यात माहितीपर्यंत विशेष प्रवेश मिळवतो, अशा अंदाजांवर आपली व्यावसायिक प्रतिष्ठा उभारतो जे, खूप वेळा चुकले तर, त्याची विश्वासार्हता आणि कारकीर्द धोक्यात आणतील. त्याचा निर्णय, तांत्रिकदृष्ट्या कितीही काटेकोर असो, नेहमी अशा प्रोत्साहनांच्या व्यवस्थेत जन्मतो जी तो ज्याचा न्याय करतो त्यापासून पूर्णपणे अलिप्त नसते.

ज्याने वर्षानुवर्षे उद्योगांचे बाहेरून मूल्यमापन होताना पाहिले आहे — कधी अन्यायाने स्तुती, कधी अन्यायाने शिक्षा — त्याला माहीत असते की विश्लेषकांचा निर्णय, शेअरच्या अल्पकालीन भावावर कितीही प्रभाव टाकणारा असो, संस्थेच्या खोल सत्याबद्दल त्याच्याकडे कधीच अंतिम शब्द नव्हता. एखाद्या उद्योगाला सर्वांत उत्साही मूल्यमापने मिळू शकतात, तेव्हा त्याने स्वतःच्या आत आपण ज्या कारणासाठी जन्मलो ते आधीच गमावलेले असू शकते. आणि एखाद्या उद्योगाला कोमट किंवा साशंक मूल्यमापने मिळू शकतात, तो कोणतेही आर्थिक मॉडेल मोजू शकत नाही अशा सारात स्वतःशी पूर्णपणे निष्ठावान राहत असताना.

शेअर बाजार आणि शेअर्स

शेअर बाजार एका सोप्या आणि जवळजवळ उदात्त कल्पनेतून जन्मला: फक्त काही संस्थापक किंवा बँकर्सनाच नव्हे, तर कोणालाही एखाद्या व्यवसायाचा छोटा भाग धारण करू देणे आणि त्याच्या नशिबात सहभागी होऊ देणे. शेअर, मुळात, हाच असायला हवा होता — एखाद्या उपक्रमाच्या मालकीत लोकशाही प्रवेश, जो अन्यथा आधीच भांडवल आणि ओळखी नसलेल्यांसाठी बंदच राहिला असता. शेअर विकत घेणे म्हणजे, सिद्धांततः, एका संस्थापकीय हेतूमध्ये सहभागी होणे, आपला हिस्सा कितीही छोटा असो.

पण शेअर बाजाराने, काळाच्या ओघात, फक्त हे असणे थांबवले. तो स्वतंत्र बाजारही बनला, आणि कदाचित सर्वांत आधी तेच — अशी जागा जिथे शेअर्सचा व्यापार व्यवसायात सहभागी होण्याच्या इच्छेपोटी होत नाही, तर कागदाचा तो तुकडा एक तास, एक दिवस, एक आठवड्यानंतर किती किमतीचा असेल याच्या गणितापोटी होतो. कारखान्यातील, उत्पादनातील, एका नेमक्या कारणासाठी रोज सकाळी कामाला जाणाऱ्या हजारो माणसांमधील खऱ्या हिश्श्याचे प्रतिनिधित्व करणारा तोच शेअर, वर-खाली होणारे एक टिकर बनतो, अशा अल्गोरिदम्सनी वाचलेले ज्यांना तो उद्योग प्रत्यक्षात काय तयार करतो किंवा तो का जन्मला हे माहीत नसते, आणि माहीत असण्याची गरजही नसते.

हा तुटलेपणा कदाचित संपूर्ण पुस्तकातील सर्वांत मूलगामी आहे: शेअरचा भाव, कोणत्याही क्षणी, तो ज्या उद्योगाचे प्रतिनिधित्व करतो त्याच्या खऱ्या आरोग्याशी जवळजवळ काहीही संबंध नसलेला असू शकतो. तो एखाद्या अफवेवर, घोषणेवर, त्या विशिष्ट व्यवसायाशी काहीही संबंध नसलेल्या बाजाराच्या सर्वसाधारण हालचालीवर वाढू शकतो. काही टक्क्यांनी चुकलेल्या अंदाजावर तो घसरू शकतो, उत्पादन नेहमीसारख्याच काळजीने तयार होत असले तरीही. शेअर बाजार सामूहिक अपेक्षा मोजतो, सार नव्हे — आणि नेमके हेच अंतर व्यापार होणाऱ्या शेअरला त्याच्यामागे उभ्या असलेल्या खऱ्या उद्योगापेक्षा वेगळी, कधी कधी उलटी, गोष्ट बनवते.

बाजारात विकत घेतलेले शेअर्स धारण करणारा हे अंतर अनेकदा ते न लक्षात घेता जगतो: त्याला वाटते की तो उद्योगाच्या एका तुकड्याचा मालक आहे, आणि एका अर्थाने ते खरे आहे — पण अधिक ठोसपणे, तो अशा रोख्याचा मालक आहे ज्याचे मूल्य अपेक्षांनी बनलेल्या बाजारावर अवलंबून आहे, त्या संस्थेत काम

करणाऱ्यांच्या ती ज्या कारणासाठी जन्मली त्याच्याशी असलेल्या रोजच्या निष्ठेवर नव्हे. शेअर बाजारातील भागधारकाने, संस्थापकाच्या उलट, कारखाना जवळजवळ कधीच पाहिलेला नसतो, उत्पादन करणाऱ्याशी कधीच हस्तांदोलन केलेले नसते, तिमाहीपूर्वी घेतलेल्या निर्णयाचे खरे वजन कधीच अनुभवलेले नसते. त्याने वर-खाली होणारा एक आकडा विकत घेतला आहे, तो खाली जाण्यापेक्षा जास्त वर जावा अशी आशा करत.

आणि इथे हे पुस्तक आतापर्यंत जे सांगत आले त्या सगळ्यावर वर्तुळ पूर्ण होते: एका हेतूतून जन्मलेल्या उत्पादनापासून, त्या हेतूबद्दल काहीही माहीत नसलेल्या कोणीतरी काही सेकंदांत व्यापार केलेल्या शेअरपर्यंत. या तुटलेपणासाठी शेअर बाजार दोषी नाही — साखळीच्या प्रत्येक टप्प्यावर, उद्योगाचा मूळ अर्थ, पायरीमागून पायरी, किती पातळ होऊ शकतो याचा तो फक्त सर्वांत निष्ठावान आरसा आहे, शेवटी तो एक हेलकावणारा आकडा बनेपर्यंत, अशा लाखो लोकांनी वाचलेला ज्यांनी तो उद्योग खरोखर का अस्तित्वात आहे हे कधीच विचारले नाही, आणि कदाचित कधीच विचारणार नाहीत.

भागधारकांना काय माहीत नसते

एक अंतर असे आहे जे कोणताही वार्षिक अहवाल, भागधारकांची कोणतीही सभा, कोणताही तिमाही कॉन्फरन्स कॉल खरोखर कधीच भरून काढत नाही: भागधारक उद्योगाबद्दल जे वाचतो आणि तो उद्योग, दररोज, आत काम करणाऱ्यासाठी प्रत्यक्षात जे आहे, यांच्यातील अंतर.

ज्या व्यक्तीने शुक्रवारी संध्याकाळी, कोणीही स्पष्टपणे न सांगता, फक्त ती समस्या सोडवायला हवी असे तिला वाटले म्हणून, एक गंभीर समस्या सोडवली, तिचे नाव भागधारकाला जवळजवळ कधीच माहीत नसते. ग्राहकाला दिलेले वचन किती वेळा अशा मानवी किमतीवर पाळले गेले जी कोणतेही ऑपरेटिंग मार्जिन कधीच सांगत नाही, हे त्याला माहीत नसते. इतरत्र ठरलेली दिशा आणि ती दिशा ठोस कष्टांमध्ये रूपांतरित करावी लागणारी माणसे यांच्यात अडकलेला मध्यम व्यवस्थापक रोज जे खरे ओझे वाहतो, ते त्याला माहीत नसते. हे सगळे अस्तित्वात आहे, घडते, शांतपणे उद्योगाचे खरे मूल्य उभारते — पण त्याला दाखवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही स्लाइडमध्ये ते कधीच दिसत नाही.

भागधारकाला बहुतेक वेळा हे माहीत नसते की उद्योग जे उत्पादन विकतो ते त्याला जन्म देणाऱ्या हेतूशी अजूनही निष्ठावान आहे, की ते आधीच अस्तित्वात राहावी लागणारी रचना योग्य ठरवण्यासाठी पुन्हा पुन्हा होणारे केवळ आउटपुट बनले आहे. व्यवस्थापन, कपात किंवा गुंतवणूक करताना, ते संस्थापकीय कारणाची सेवा करण्यासाठी करते की फक्त तिमाहीचा आकडा बरोबर यावा म्हणून, हे त्याला माहीत नसते. विक्री क्षेत्रात एजंटने उभारलेल्या विश्वासापैकी किती, खालच्या स्तरावरील कर्मचाऱ्याच्या मूक निष्ठेपैकी किती, इतरत्र निवडू शकणाऱ्या ग्राहकाच्या निष्ठेपैकी किती खरोखर ती इमारत उभी ठेवते जिचे मूल्य त्याला वर-खाली होणाऱ्या शेअर भावात सारांशरूपाने दिसते, हे त्याला माहीत नसते.

हे अज्ञान जवळजवळ कधीच वैयक्तिक दोष नसते. ते अशा व्यवस्थेचा अपरिहार्य परिणाम आहे जी, पायरीमागून पायरी — उत्पादनापासून पेटंटपर्यंत, व्यवस्थापनापासून स्तरांपर्यंत, ताळेबंदांपासून विश्लेषकांपर्यंत, शेअर बाजारापासून शेअर्सपर्यंत — माणसे आणि हेतू यांनी बनलेल्या एका मानवी, गुंतागुंतीच्या वास्तवाचे काही सेकंदांत वाचता येणाऱ्या आकड्यात भाषांतर करण्यासाठी उभारली गेली. या साखळीच्या प्रत्येक पायरीने काहीतरी मोजता येणारे जोडण्यासाठी काहीतरी खरे काढून टाकले आहे. आणि भागधारकाला, साखळीच्या शेवटी, फक्त शेवटचा दुवा मिळतो: एक भाव, एक लाभांश, एक परतावा — तो इतक्या सहजपणे पोहोचावा म्हणून मागे सोडलेले सगळे जवळजवळ कधीच न पाहता.

हे पुस्तक नेमके याच अंतरासाठी लिहिले गेले. भागधारकावर माहीत नसल्याचा आरोप करण्यासाठी नव्हे — त्याला ते माहीत असणे शक्य नव्हते, कोणीही त्याला ते कधी या शब्दांत दाखवले नाही. तर त्याला, कदाचित पहिल्यांदाच, तो ज्या आकड्याचा मालक आहे त्यामागची संपूर्ण साखळी पाहण्याची संधी देण्यासाठी: उत्पादन, कारखाना, एजंट, कर्मचारी, मध्यम व्यवस्थापक, वरिष्ठ अधिकारी, ताळेबंद, विश्लेषक, शेअरचा भाव. आणि, हे सगळे एकत्र पाहून, शेवटी तो प्रश्न विचारण्यासाठी जो कोणत्याही अहवालाने त्याच्यासमोर कधीच ठेवला नाही: ज्या गोष्टीच्या एका भागाचा मी मालक आहे, ती ज्या कारणासाठी जन्मली त्यासाठी अजूनही अस्तित्वात आहे — की मी, नकळत, अशा हेतूच्या सावलीचा मालक आहे जो माझ्या खूप आधी दुसऱ्या कोणाला तरी खरोखर हवा होता?

अधिग्रहणे आणि विक्री

अनेक उद्योगांच्या आयुष्यात एक क्षण असा येतो जेव्हा संस्थापकीय हेतू हळूहळू झिजून मरत नाही, तर एका नेमक्या दिवशी सही झालेल्या एका नेमक्या कृतीने मरतो: उद्योग विकत घेतला जातो, किंवा विकला जातो. त्या क्षणी, मानवी इच्छाशक्तीतून जन्मलेले एखाद्या वस्तूसारखे हातोहात जाते — मूल्यांकन केलेले, किंमत ठरवलेले, वाटाघाटी केलेले — आणि त्या दिवसापासून अशा कोणाचे तरी होते जो, जवळजवळ नेहमी, ती गोष्ट अस्तित्वात यावी असे त्या इच्छाशक्तीने पहिल्यांदा ठरवले तेव्हा उपस्थित नव्हता.

अधिग्रहण नेहमी सिनर्जीच्या, वाढीच्या, परस्पर संधीच्या भाषेत सांगितले जाते. दोन प्रेस रिलीज, अधिकृत फोटोतील दोन हसू, जुळलेल्या दृष्टीबद्दल आणि एकत्र अधिक भक्कम भविष्याबद्दल बोलणारी घोषणा. पण या मोहक भाषेमागे जवळजवळ नेहमी एक अधिक साधे, अधिक कठोर तथ्य दडलेले असते: कोणीतरी ठरवले की देऊ केलेली किंमत तो जे विकत होता त्याच्या सातत्यापेक्षा अधिक मोलाची होती. हा अपरिहार्यपणे विश्वासघात नसतो — कधी ते शहाणपण असते, कधी गरज, कधी अन्यथा पूर्णपणे नाहीसे झाले असते ते वाचवण्याचा एकमेव मार्ग. पण ते, प्रत्येक परिस्थितीत, एक हस्तांतरणच राहते: संस्थापकीय इच्छाशक्ती ती निर्माण करणाऱ्याकडून अशा कोणाकडे जाते जो, बहुतेक वेळा, ती फक्त तिच्यातून काढता येणाऱ्या मूल्यासाठी विकत घेत असतो.

उद्योग विकत घेणारा जवळजवळ नेहमी उत्पादन, ब्रँड, ग्राहक, कारखाने, पेटंटे विकत घेतो. पण तो, कोणत्याही करारात, कितीही तपशीलवार असो, ती गोष्ट ज्या मूळ कारणासाठी जन्मली ते विकत घेऊ शकत नाही. ते कारण, अधिग्रहणानंतर संस्थेत राहणाऱ्यांनी जाणीवपूर्वक जपले नाही, तर सरळ उडून जाते — खरेदीदाराच्या दुष्टपणामुळे नव्हे, तर कारण कोणतेही कायदेशीर दस्तऐवज अशी स्मृती हस्तांतरित करू शकत नाही जी फक्त ती स्वतः जगलेल्या माणसांमध्ये जिवंत असते.

आणि हाच तो क्षण आहे जिथे शरीर-रूपी उद्योग आणि आत्मा-रूपी उद्योग यांतील फरक, ज्याबद्दल या पुस्तकाच्या पूर्वपीठिकेपासून बोलले आहे, सर्वांत स्पष्टपणे दिसतो. शरीर सहज विकले जाते: त्याला बाजारमूल्य असते, कमाईचा गुणाकार असतो, प्रत्येक तपशीलात मोजणारी ड्यू डिलिजन्स असते. आत्मा, तो अजून अस्तित्वात असेल तर, यांपैकी कोणत्याही मूल्यांकनात दिसत नाही —

आणि नेमक्या याच कारणामुळे, बऱ्याचदा, सहीपूर्वी तो शोधलाही जात नाही. आत्मा सवयीने राहील अशी आशा करत शरीर विकत घेतले जाते. पण आत्मा, जवळजवळ नेहमी, तो वाहणारी माणसे राहतात तोपर्यंतच राहतो — आणि अधिग्रहण, त्याच्या स्वभावानुसारच, नेमक्या त्याच माणसांच्या जागी नव्या मालकाशी अधिक जुळणारी इतर माणसे आणण्याकडे झुकते.

ज्याने अधिग्रहण आतून जगले आहे — वर्तमानपत्रात वाचून नव्हे, तर बोळांमध्ये, सहकाऱ्यांच्या चेहऱ्यांवर, आपण खरोखर कोणाला उत्तरदायी आहोत हे आता कळत नसलेल्याच्या अचानक शांततेत ते अनुभवून — त्याला माहीत असते की सहीचा दिवस कधीच सर्वांत कठीण दिवस नसतो. सर्वांत कठीण दिवस नंतर येतो, हळूहळू, जेव्हा तुम्हाला कळते की उत्पादन तसेच राहिले आहे, ब्रँडही, ग्राहकही — पण हे सगळे मुळात ज्या कारणासाठी जन्मले, ते मात्र नाही. ते आठवणाऱ्यासोबत ते निघून गेले, आणि कोणत्याही अधिग्रहण कराराने त्याचा व्यवहाराचा भाग म्हणून कधीच हिशेब धरला नव्हता.

विक्री मंडळ

विक्री मंडळ जवळजवळ धार्मिक विधीसारख्या लयीत भेटते — साप्ताहिक, मासिक, तिमाही — एकाच उपासनेच्या वस्तूभोवती: विक्रीचा आकडा. ही ती खोली आहे जिथे संपूर्ण उद्योग, सिद्धांततः, आपल्या सर्वांत ठोस पुराव्याकडे एकवटतो: आपण किती विकले, किती विकणार, पुढच्या मीटिंगआधी तो आकडा वाढावा म्हणून आपल्याला काय करावे लागेल.

या खोलीत, आतापर्यंत सांगितलेल्या उद्योगाच्या इतर प्रत्येक भागाच्या तुलनेत भाषा बदलते. संस्थापकीय हेतूबद्दल, उत्पादन का जन्मले त्या कारणाबद्दल, बाकी सगळ्याला जीवन देणाऱ्या इच्छाशक्तीबद्दल आता बोलणे होत नाही. पाइपलाइनबद्दल, अंदाजाबद्दल, भरून काढायच्या तुटींबद्दल, व्यापायच्या विक्री क्षेत्राबद्दल, महिना संपण्याआधी पक्के करायच्या ग्राहकांबद्दल बोलणे होते. ही कार्यक्षम, थेट भाषा आहे, तिच्या तातडीत जवळजवळ लष्करी — आणि नेमक्या याच कारणामुळे, मीटिंगमागून मीटिंग, हे विसरायला लावण्यास समर्थ की चर्चेतल्या प्रत्येक आकड्यामागे खरे एजंट, खरे कर्मचारी, खरे ग्राहक आहेत, प्रत्येकाची स्वतःची कहाणी, जी मंडळ, कामकाजाच्या गरजेपोटी, एका तक्त्यातील एका ओळीपर्यंत आकुंचित करते.

विक्री मंडळ एका विशिष्ट दबावाखाली जगते: वरच्या मजल्यावर केलेल्या योजनांमध्ये चर्चा झालेले, भागधारकांना दिलेले वचन, विक्री क्षेत्रातील ठोस कृतीत, अनेकदा बाजाराचे वास्तव परवानगी देईल त्यापेक्षा कितीतरी कमी वेळात, बदलावे लागते तो हा बिंदू आहे. मागच्या तिमाहीने दहा टक्के वाढीचे वचन दिले असेल, तर ते दहा टक्के अर्थपूर्ण होते का हे विचारण्याची चैन विक्री मंडळाकडे नसते: त्याला ते साध्य करण्याचा मार्ग शोधावा लागतो, काहीही करून — नवी प्रमोशन्स, एजंटांवर दबाव, मार्जिनची धूप करणाऱ्या सवलती, कदाचित अजून इतके विकत घ्यायला तयार नसलेल्या ग्राहकांवर रेटा.

यातून एक शांत विकृती निर्माण होते जी खोलीतले थोडेच उघडपणे मान्य करतात: विक्री मंडळ हळूहळू बाजाराला खरोखर काय हवे आहे हे विचारणे थांबवते, आणि फक्त इतरत्र आधीच वचन दिलेला आकडा कसा गाठायचा हे विचारू लागते. प्रश्नाची दिशा उलटते — तुम्ही आता गरजेचे विकत नाही, तर विकले जाईल असे आधीच ठरलेले विकत घेऊ शकेल अशा कोणाचा तरी जिवाच्या आकांताने शोध घेता. आधीच विकलेल्याचे उत्पादन करणाऱ्या कारखान्यात आधीच पाहिलेली हीच यंत्रणा आहे, पण एक खोली पुढे सरकवलेली, अशा जागी जिथे ती विक्री अजूनही फक्त एक वचन असते आणि कोणत्याही किमतीवर खरी करावी लागते.

ज्याने वर्षानुवर्षे या खोल्यांमध्ये बसून — आकडे कळवत, तुटींचे समर्थन करत, आधीच्या महिन्यात अस्तित्वातच नसलेली तूट भरून काढण्यासाठी नव्या तरफा सुचवत — काम केले आहे, त्याला माहीत असते की विक्री मंडळ, त्याच्या सर्वोत्तम रूपात, अशी जागा असायला हवी जिथे उद्योग आपल्या खऱ्या बाजाराचे सर्वांत लक्षपूर्वक ऐकतो. आणि बऱ्याचदा, त्याऐवजी, ती अशी जागा बनते जिथे उद्योग खऱ्या बाजाराला इतरत्र आधीच ठरलेल्या आकड्यात वाकवायला शिकतो, बाजारालाच त्याला खरोखर काय हवे आहे हे विचारण्याची तसदी कोणी घेण्याआधी.

परतीचा मार्ग नसलेला बिंदू

आपले संस्थापकीय कारण हळूहळू गमावणाऱ्या प्रत्येक उद्योगात एक क्षण असतो, जो कोणतेही कॅलेंडर चिन्हांकित करत नाही आणि कोणताही दस्तऐवज नोंदवत नाही — आणि तरीही तो अस्तित्वात असतो, एखाद्या तारखेइतका

नेमका, तो घडत असताना कोणीही ओळखत नसला तरीही. हा तो क्षण आहे जेव्हा रचना मागे फिरण्यास असमर्थ होते. कोणी तसे ठरवते म्हणून नव्हे. तर सरळ, ज्या रस्त्यावरून ती निघाली तो पुरेसा नीट आठवणारा कोणीही आता उरलेला नसतो म्हणून.

त्या बिंदूपर्यंत, प्रत्येक भरकट अजूनही उलटवता येते. चुकीची कपात दुरुस्त करता येते. वाट चुकलेल्या व्यवस्थापनाला अजूनही आठवणारा कोणीतरी परत बोलावू शकतो. विकृत झालेले उत्पादन, पुरेशा इच्छाशक्तीने, आपल्या मूळ हेतूकडे परत येऊ शकते. जोपर्यंत संस्थेच्या आत कुठेतरी, का याची स्मृती जिवंत वाहणारी एक जरी व्यक्ती अस्तित्वात आहे — अजूनही उपस्थित असलेला संस्थापक, जुना कर्मचारी, पूर्वी कसे होते हे आठवणारा एखादा निष्ठावान ग्राहकसुद्धा — तोपर्यंत परतीचा रस्ता, कितीही अरुंद असो, उघडा राहतो.

परतीचा मार्ग नसलेला बिंदू तेव्हा येतो जेव्हा ती शेवटची व्यक्ती निघून जाते, आणि ती जाण्याआधी तीच स्मृती तिच्याकडून कोणालाही मिळालेली नसते. तो तेव्हा येतो जेव्हा संस्थापकाला ओळखणारा शेवटचा वरिष्ठ अधिकारी, उरलेल्यांना तो उद्योग का जन्मला हे कधीच न सांगता, निवृत्त होतो. तो तेव्हा येतो जेव्हा पहिले उत्पादन, अपूर्ण पण खरे, आठवणारा शेवटचा कर्मचारी अशा कोणासाठी जागा करतो ज्याने फक्त आधीच घासून-पुसून, आधीच ऑप्टिमाइझ केलेली, आधीच उगमापासून दूर गेलेली आवृत्ती पाहिली आहे. त्या क्षणापासून उद्योग अस्तित्वात राहतो — उत्पादन करत, विकत, लाभांश देत — पण तो, कायमचा, दुसरेच काहीतरी बनलेला असतो. पूर्णपणे चालणारे एक शरीर, ज्याने, शोक न करता कारण स्मृतीच उरलेली नाही, त्याला पहिल्यांदा हलवणारा आत्मा गमावला आहे.

म्हणूनच प्रत्येक संस्थेत स्मृती ही भावनिक चैन नसून अपरिवर्तनीयाविरुद्धचे एकमेव खरे संरक्षण आहे. उद्योग वर्षानुवर्षे चुका, चुकीच्या कपाती, उद्देशापासून दूर गेलेले व्यवस्थापन सोसू शकतो — रस्ता आठवायला कोणी उरले असेल तर तो स्वतःला दुरुस्त करू शकतो. पण तो आपल्या संस्थापकीय स्मृतीचा संपूर्ण नाश सहन करू शकत नाही. त्या दिवशी, कोणी जाहीर केले नाही तरी, आकडे नेहमीसारख्याच नियमितपणे प्रकाशित होत राहिले तरी, काहीतरी कायमचे बंद झालेले असते.

ज्याने हा बिंदू जवळ येताना पाहिला आहे — स्वतःच्या उद्योगात, किंवा आयुष्यभर बाहेरून पाहिलेल्या इतरांमध्ये — तो एक साधे चिन्ह ओळखतो, त्याच्या स्पष्टतेत जवळजवळ सामान्य: तो दिवस जेव्हा कोणीही, कोणत्याही खोलीत, पिरॅमिडच्या कोणत्याही स्तरावर, ही गोष्ट का अस्तित्वात आहे हे आता विचारत नाही. ती शांतता, तोट्याचा ताळेबंद नव्हे, घसरणारा शेअर भाव नव्हे, हेच खरे चिन्ह आहे की परतीचा मार्ग नसलेला बिंदू आधीच ओलांडला गेला आहे. आणि त्या दिवसापासून, उद्योग जे काही करतो — कितीही कार्यक्षम, कितीही फायदेशीर — ते फक्त अशा शरीराची जडत्वाने होणारी हालचाल असेल ज्याला, काही काळापूर्वीच, आपण का हलतो हे कळेनासे झाले.

शैली आणि दर्जा: उद्योगांमधील फरक

असे उद्योग असतात जे आपल्या आकड्यांमध्ये एकमेकांसारखे दिसतात आणि सारतः एकमेकांपासून कोसो दूर असतात. तोच महसूल, तेच क्षेत्र, कागदावर तोच आकार — आणि तरीही जो त्यांच्यातून आतून फिरतो, एका दिवसासाठी जरी, त्याला लगेच असा फरक जाणवतो जो कोणताही ताळेबंद मोजू शकत नाही. या फरकाला एक जुने नाव आहे, आधुनिक व्यवस्थापनाच्या भाषेत जवळजवळ कालबाह्य झालेले: त्याला शैली म्हणतात. आणि त्याचे सर्वांत दुर्मीळ रूप, उभारायला सर्वांत कठीण आणि गमवायला सर्वांत सोपे, त्याला दर्जा म्हणतात.

उद्योगाची शैली म्हणजे त्याचा लोगो नव्हे, त्याच्या जाहिरातीचा सूर नव्हे, त्याच्या उत्पादनाची वस्तुनिष्ठ गुणवत्ताही नव्हे. ती म्हणजे ती संस्था निष्काळजीपणे वागवू शकेल अशा गोष्टींना, त्याऐवजी, काळजीने वागवण्याचे निवडते ती पद्धत. कायद्याने उशीर करायला परवानगी असतानाही वेळेवर पैसे दिलेला पुरवठादार. तक्रारीतून कोणतीही तात्काळ विक्री होणार नसतानाही पूर्णपणे ऐकून घेतलेला ग्राहक. कोणीही, बहुधा, कधीच लक्षात घेणार नसतानाही जपलेला तपशील. शैली अशा निर्णयांमध्ये जगते जे कोणताही निर्देशांक मोजत नाही, कोणीही पाहत नसताना घेतलेले.

दर्जा म्हणजे काळाची आणि अडचणीची कसोटी पार केलेली शैली. गोष्टी चांगल्या चालल्या असताना, मार्जिन रुंद आणि ग्राहक समाधानी असताना कोणताही उद्योग शैली दाखवू शकतो. दर्जा गोष्टी बिघडतात तेव्हा दिसतो: उद्योग

आवश्यक कपात कशी हाताळतो त्यात, स्वतःचा काहीही दोष नसताना संस्था सोडावी लागणाऱ्याला तो कसे वागवतो त्यात, आपली चूक नीट लिहिलेल्या प्रेस रिलीजमागे लपवण्याऐवजी तो ती कशी कबूल करतो त्यात. दर्जा म्हणजे जपण्यासाठी काहीतरी खरी किंमत — वेळ, पैसा, अभिमान — मोजावी लागत असतानाही जपलेली शैली.

आणि इथेच वरवर सारख्या दिसणाऱ्या दोन उद्योगांमधील सर्वांत तीव्र फरक दिसतो: एक, दबावाखाली, उघड करतो की त्याने आपली शैली फक्त अशा रचनेवरचा रंगाचा थर म्हणून उभारली होती जिने तिला खरोखर कधीच आधार दिला नव्हता — आणि तो रंग, पहिल्याच खऱ्या अडचणीत, सोलून निघतो, आणि फक्त आकड्याचा विचार करणाऱ्या कोणत्याही रचनेसारखाच निर्ढावलेला तर्क उघडा पडतो. दुसरा, त्याच दबावाखाली, शोधतो की केवळ दिखाऊ वाटणारी काळजी त्याच्या पायात खरोखरच होती — आणि तो ती जपतो, खर्च येत असला तरी, कोणताही बाहेरील विश्लेषक तिमाहीच्या ताळेबंदात त्याला त्याचे कोणतेही श्रेय देणार नसला तरी.

ज्याने आयुष्याच्या ओघात वेगवेगळ्या उद्योगांसाठी काम केले आहे तो हा फरक ताळेबंदात लिहिलेला पाहण्याच्या खूप आधी ओळखायला शिकतो. पहिल्या दिवशी त्याचे स्वागत कसे होते त्यात त्याला तो जाणवतो. सद्भावनेने झालेली चूक कशी हाताळली जाते त्यात त्याला तो जाणवतो. आणि सर्वांत जास्त, ज्याच्याकडे उद्योगाला देण्यासारखे आता काहीच उरलेले नाही त्याच्याशी उद्योग कसा वागतो त्यात त्याला तो जाणवतो — वयस्कर होत चाललेला कर्मचारी, आता विकत न घेणारा ग्राहक, बदलला जाणार असलेला पुरवठादार. त्या क्षणांमध्येच, जेव्हा सोय काळजीची मागणी करणे थांबवते, तेव्हा दिसते की उद्योगाकडे खरोखर दर्जा आहे, की त्याच्याकडे, काही काळासाठी, फक्त तसे दिसण्याची शैली होती.

नफा कमावणे

नफा हा कदाचित कंपनीच्या संपूर्ण शब्दसंग्रहातील सर्वांत गैरसमज झालेला शब्द आहे — तो अस्पष्ट आहे म्हणून नव्हे, तर खूप जण तो जणू ध्येय आहे असे वागवतात म्हणून, जेव्हा तो, त्याच्या सर्वांत प्रामाणिक स्वभावात, नेहमी फक्त परिणामच होता.

उद्योग नफा कमावण्यासाठी जन्मत नाही, जसा माणूस श्वास घेण्यासाठी जन्मत नाही. माणूस जगण्यासाठी श्वास घेतो, श्वास घेण्यासाठी जगत नाही. नफा हा संस्थेचा श्वास आहे: आवश्यक, जीवनावश्यक, त्याच्या अभावाने लवकरच मृत्यू येतो — पण कोणीही, चांगल्या प्रकृतीत, सकाळी उठून असा विचार करत नाही की आपल्या दिवसाचा उद्देश श्वास घेणे आहे. तो दुसऱ्या कशाच्या तरी उपयोगी पडतो म्हणून माणूस ते करतो. ज्या दिवशी उद्योग अस्तित्वात राहण्यासाठी नफा कमावण्याऐवजी नफा कमावण्यासाठी अस्तित्वात राहू लागतो, त्या दिवशी काहीतरी मूलभूत आधीच उलटे झालेले असते.

हे उलटणे घडताना जवळजवळ जाणवत नाही, कारण भाषा बदलत नाही: लोक उत्पादनाबद्दल, ग्राहकांबद्दल, ध्येयाबद्दल बोलत राहतात. पण निर्णय, शांतपणे, एकाच प्रश्नाला उत्तर देऊ लागतात — याने नफा वाढतो की कमी होतो — मूळ प्रश्नाऐवजी: हे अजूनही आपण ज्या कारणासाठी जन्मलो त्याच्या उपयोगाचे आहे का. नफा, नीट केलेल्या कामाचा परिणाम असण्याऐवजी, काम करण्यालायक आहे की नाही हे ठरवणारा निकष बनतो. आणि जेव्हा निकषच ध्येय बनतो, तेव्हा बाकी सगळ्याला — माणसे, गुणवत्ता, वेळ, काळजी — स्वतःचे मूल्य राहत नाही आणि फक्त दुय्यम मूल्य उरते: ते अंतिम आकड्यात किती भर घालते.

आणि तरीही नफा, त्याच्या सर्वांत शुद्ध रूपात घेतला तर, हे पुस्तक ज्याबद्दल बोलते तो शत्रू कधीच नव्हता. नफा न कमावणारा उद्योग मरतो, आणि त्याच्यासोबत सेवा करत राहू इच्छिणारा संस्थापकीय हेतूही मरतो. प्रामाणिक नफा — नीट बनवलेल्या उत्पादनातून, योग्य किमतीत, त्यातून खरे मूल्य मिळवणाऱ्या लोकांना विकून निर्माण झालेला — हा सर्वांत ठोस पुरावा आहे की एका हेतूला काळाच्या ओघात स्वतःला टिकवण्याचा मार्ग सापडला आहे. तो दोष नाही. तो, जेव्हा या मुळातून उगवतो, तेव्हा जवळजवळ आशीर्वाद असतो: योग्य गोष्ट करणे आणि टिकून राहणे हे अपरिहार्यपणे दोन विरुद्ध मार्ग नाहीत, याची पुष्टी.

नफ्याच्या दोन रूपांमधील फरक — अजूनही श्वास असलेला आणि आधीच ध्येय बनलेला — ताळेबंदात कधीच दिसत नाही, कारण आकडा, एकटा घेतला तर, दोन्ही बाबतीत सारखाच असतो. तो फक्त मुळाकडे पाहिल्यावर दिसतो: तो मिळवण्यासाठी काय बळी दिले, आणि तो आकडा आला नसता तर काय बळी दिले गेले असते. आपल्या उत्पादनाचा विश्वासघात करण्यापेक्षा थोडा नफा

गमावायला तयार असलेल्या उद्योगाकडे अजूनही, कुठेतरी, हे पुस्तक ज्याबद्दल बोलते तो आत्मा आहे. मार्जिनचा एक बिंदू गमावण्यापेक्षा काहीही — माणसे, गुणवत्ता, वचने — बळी द्यायला तयार असलेल्या उद्योगाने आधीच, काही काळापासून, जगण्यासाठी श्वास घेणे थांबवले आहे. त्याने, कोणाला न सांगता, फक्त श्वास घेण्यासाठी जगायला सुरुवात केली आहे.

कंपनीचे पतन

उद्योगाचे पतन, बाहेरून पाहिले तर, नेहमी अचानक वाटते. कोसळणारा शेअर भाव, जाहीर झालेली दिवाळखोरी, आपल्याकडे आता नोकरी नाही हे एकाच दिवसात कळणारी हजारो माणसे. वर्तमानपत्रे पतन एक घटना म्हणून सांगतात — एक नेमकी तारीख, इशाऱ्याशिवाय आलेली बातमी. पण ज्याने हे क्षण आतून जगले आहेत त्याला काहीतरी वेगळे, आणि अधिक अस्वस्थ करणारे, माहीत असते: पतन ज्या दिवशी जाहीर होते त्या दिवशी कधीच येत नाही. ते खूप आधी येते, शांततेत, आणि जाहीर झालेला दिवस हा फक्त तो क्षण असतो जेव्हा वास्तव, तोपर्यंत असह्य झालेले, शेवटी लपवता येणे थांबते.

जवळून तपासलेले कंपनीचे प्रत्येक पतन तीच कहाणी वेगवेगळ्या रूपांत सांगते: तो कधीच आकस्मिक वज्राघात नव्हता, तो नेहमी हळूहळू होणारा रक्तस्राव होता जो संस्थेतील कोणीतरी वर्षांपूर्वीच येताना पाहिला होता — गुणवत्ता घसरताना लक्षात घेणारा कर्मचारी, विक्री क्षेत्र थंडावताना जाणवणारा एजंट, तिमाहीमागून तिमाही त्याच चुकीच्या निर्णयांची पुनरावृत्ती पाहणारा मध्यम व्यवस्थापक. हे आवाज जवळजवळ नेहमी अस्तित्वात असतात. समस्या कधीच त्यांचा अभाव नसते. समस्या अशी असते की, आपले संस्थापकीय कारण आधीच गमावलेल्या रचनेत, ते आवाज पूर्णपणे ऐकून घ्यायला तयार असलेला कोणीही आता त्यांना सापडत नाही — कारण ऐकण्यासाठी थांबावे लागेल, आणि थांबणे तिमाहीमागून तिमाही धावत राहण्यासाठी उभारलेल्या व्यवस्थेशी सुसंगत नाही.

पतन, या अर्थाने, कधीच कारण नसते. ते फक्त या पानांमध्ये आधीच सांगितलेल्या परतीचा मार्ग नसलेल्या बिंदूचा अंतिम, दिसणारा परिणाम असते — तो क्षण जेव्हा संस्थापकीय कारणाची शेवटची स्मृती निघून गेली, पुढे जे घडणार होते ते थांबवण्याइतक्या वेळेत कोणाच्याही लक्षात न येता. त्या बिंदूपासून सार्वजनिक पतनापर्यंत वर्षे जाऊ शकतात — अशी वर्षे ज्यांत उद्योग उत्पादन

करत राहतो, विकत राहतो, लाभांशही देत राहतो, तर पृष्ठभागाखाली त्याला खरोखर उभे ठेवणारे सगळे आधीच रिकामे झालेले असते.

आणि इथेच या संपूर्ण प्रवासातील शेवटचे, सर्वांत कडू सत्य आहे: पतनाच्या क्षणी, सर्वांत जास्त किंमत जवळजवळ कधीच ते घडवणारे निर्णय घेणाऱ्या त्याच माणसांना चुकवावी लागत नाही. चुकीच्या कपातींचे नेतृत्व करणारा वरिष्ठ अधिकारी भरपाईचे पॅकेज घेऊन निघून जातो. शेअरचे जास्त मूल्यांकन करणारा विश्लेषक फक्त आपला अंदाज बदलतो आणि पुढच्याकडे वळतो. वेळेत विकलेला भागधारक नफा घेऊन निघून जातो. जे उरतात ते, जवळजवळ नेहमी, कर्मचारी, एजंट, पुरवठादार — खऱ्या साराच्या सर्वांत जवळची, निर्णय घेण्याच्या सत्तेपासून सर्वांत दूरची, आणि काहीतरी चुकते आहे हे महिने किंवा वर्षे आधी सर्वांत आधी कळलेली माणसे.

ज्याने पतन जवळून पाहिले आहे — वर्तमानपत्रांत वाचून नव्हे, तर बोळांमध्ये, सहकाऱ्यांच्या चेहऱ्यांवर, थोड्याच वेळापूर्वी अविनाशी वाटणाऱ्या ऑफिसच्या अचानक शांततेत ते जगून — तो असा प्रश्न सोबत वाहतो ज्याचे कोणतेही शवविच्छेदनासारखे विश्लेषण कधीच पूर्ण उत्तर देत नाही: जर कोणीतरी, पुरेसे वर असलेल्याने, पुरेसे लवकर, आधीच माहीत असलेल्या आवाजांचे ऐकले असते — तर कदाचित, साधेपणाने, तो उद्योग का जन्मला हे आठवणे पुरेसे ठरले नसते का?

निवडी आणि निर्णय

या पुस्तकाच्या प्रत्येक पानाने, आतापर्यंत, एक चांगला हेतू कसा हरवू शकतो हे सांगितले आहे — पायरीमागून पायरी, खोलीमागून खोली, आकड्यामागून आकडा. पण हा मार्ग अपरिहार्य आहे, कोणताही उद्योग ज्यातून सुटू शकत नाही असा भौतिक नियम आहे, असे तुम्हाला वाटू देणे अप्रामाणिक ठरेल. तसे नाही. कारण या साखळीच्या प्रत्येक पायरीवर — उत्पादन, किंमत, व्यवस्थापन, ताळेबंद, विक्री मंडळ — शेवटी नेहमी निवड करणारी एक व्यक्ती असते. आणि जिथे निवड असते, तिथे गोष्टी वेगळ्या घडण्याची शक्यताही असते.

निर्णय आणि केवळ प्रतिक्रिया यांतील फरक दिसतो त्यापेक्षा सूक्ष्म आहे, आणि वाटते त्यापेक्षा अधिक महत्त्वाचा. प्रतिक्रिया फक्त त्या क्षणाच्या दबावाला उत्तर देते: संपत आलेली तिमाही, स्पर्धकाची चाल, न जुळणारा आकडा. ती जलद,

आपोआप, तातडीने जवळजवळ नेहमी समर्थनीय असते. निर्णय मात्र कृती करण्याआधी क्षणभर थांबतो आणि हे पुस्तक प्रत्येक प्रकरणात पुन्हा पुन्हा विचारत आले तो प्रश्न विचारतो: ही पायरी मला हे सगळे ज्या कारणासाठी जन्मले त्याच्या जवळ नेते, की दूर? ते थांबणे, कितीही छोटे असो, हीच एकमेव जागा आहे जिथे मानवी इच्छाशक्ती, जिची तिने सेवा करायला हवी त्या रचनेने फरफटत नेली जाण्याऐवजी, पुन्हा खरोखर नायक बनते.

महत्त्वाची ठरण्यासाठी प्रत्येक निवड वीरतापूर्ण असावी लागत नाही. उद्योगाचा आत्मा जिवंत ठेवणारे बहुतेक निर्णय छोटे असतात, जवळजवळ अदृश्य: पैसे देण्यात उशीर करता आला असता तरी वेळेवर पैसे दिलेला पुरवठादार, कोणतीही तात्काळ विक्री होणार नसली तरी ऐकून घेतलेला ग्राहक, गप्प राहणे अधिक सोयीचे असले तरी बचाव केलेला सहकारी. यांपैकी कोणतीही निवड तिमाहीचा ताळेबंद बदलत नाही. पण काळाच्या ओघात एकत्र झाल्यावर, अजूनही आत्मा असलेल्या उद्योगाला आपल्याकडे कधी आत्मा होता हेच विसरलेल्या उद्योगापासून नेमक्या त्याच वेगळे करतात.

एक जबाबदारी आहे जी हे पुस्तक, सारख्याच वजनाने, कोणत्याही रचनेच्या शिखरावर उभ्या असलेल्याला आणि पायथ्याशी उभ्या असलेल्याला देते: कोणीही कधीच पूर्णपणे निवडीशिवाय नसतो, त्याच्या हालचालीची जागा कितीही लहान असो. वरिष्ठ अधिकारी आवश्यक कपात कशी कळवायची हे निवडू शकतो. कर्मचारी कोणीही कधीच बारकाईने तपासणार नाही अशा कृतीत किती काळजी घालायची हे निवडू शकतो. भागधारक फक्त वर-खाली होणाऱ्या भावाकडे पाहण्याऐवजी आपण खरोखर कशाचे मालक आहोत याची माहिती घ्यायचे निवडू शकतो. यांपैकी कोणतीही निवड, एकटी, उद्योग वाचवत नाही. पण त्यांचा अभाव, पुरेशा लोकांनी पुरेसा काळ पुन्हा पुन्हा केलेला, हीच नेमकी ती यंत्रणा आहे जी आधीच सांगितलेल्या परतीचा मार्ग नसलेल्या बिंदूकडे नेते.

जो कठीण क्षणांतून रचनेला जाताना पाहण्याइतका काळ तिच्या आत जगला आहे त्याला असे काहीतरी माहीत असते जे व्यवस्थापनाची कोणतीही पुस्तिका पुरेशा स्पष्टपणे शिकवत नाही: उद्योगाचे संस्थापकीय कारण संचालकांच्या खोलीत लिहिलेल्या रणनीतीने जपले जात नाही. ते जपले जाते, दिवसेंदिवस, प्रत्येक स्तरावरची प्रत्येक व्यक्ती कोणीही पाहत नसताना करत असलेल्या शेकडो छोट्या निवडींमध्ये. तिथेच, करायला अधिक सोयीचे काय आणि

उगमाशी निष्ठावान काय यांच्यातील त्या छोट्याशा, रोजच्या जागेत, उद्योग अजूनही अस्तित्वात राहण्यास पात्र आहे का हे खरोखर ठरते.

व्यवस्थापन कंपनी बदलते

आजच्या कामाच्या जगातून एक शांत हालचाल धावते, इतकी सामान्य की ती नोंदवण्यालायकही वाटत नाही: व्यवस्थापन एका उद्योगातून दुसऱ्या उद्योगात अशा सहजतेने जाते जी कंपनीतील इतर कोणत्याही व्यक्तीकडे त्याच प्रकारे नसते. वर्षानुवर्षे अन्न कंपनी चालवलेला वरिष्ठ अधिकारी, काही महिन्यांतच, औषध कंपनी चालवताना, मग तंत्रज्ञान कंपनी, मग वित्तीय कंपनी चालवताना स्वतःला पाहू शकतो — तीच पद्धत, निर्देशांक आणि उद्दिष्टांची तीच भाषा सोबत घेऊन, अशा आशयाला लागू केलेली जो त्याला प्रत्येक वेळी कमी खोलवर समजतो.

ही हालचाल एका नेमक्या समजुतीतून जन्मते, जिच्यावर आज व्यवस्थापनाच्या शाळांमध्ये जवळजवळ कोणीच प्रश्न विचारत नाही: व्यवस्थापन हे एक सर्वव्यापी कौशल्य आहे, ते ज्या विशिष्ट आशयावर वापरले जाते त्यापासून वेगळे करता येणारे. तुम्ही काय व्यवस्थापित करता याची पर्वा न करता, असे म्हटले जाते, तुम्ही चांगले व्यवस्थापन करू शकता — माणसे, प्रक्रिया, बजेट, उद्दिष्टे या सार्वत्रिक संकल्पना आहेत, आणि त्यांच्यावर प्रभुत्व असलेला त्या कोणत्याही क्षेत्राला तितक्याच निकालांसह लागू करू शकतो. ही एक मोहक, कार्यक्षम कल्पना आहे, आणि अंशतः खरी. पण ती एक अशी किंमत वाहते जी क्वचितच मोजली जाते: निर्णय घेणारा आणि तो ज्याबद्दल निर्णय घेतो त्याचे खरे सार यांच्यातील वाढते अंतर.

दर काही वर्षांनी कंपनी बदलणाऱ्या वरिष्ठ अधिकाऱ्याला तो नेतृत्व करत असलेल्या कोणत्याही संस्थेचे खोल संस्थापकीय कारण आत्मसात करायला कधीच वेळ मिळत नाही. तो येतो, आकडे वाचतो, इतरत्र आधीच लागू केलेली पद्धत लागू करतो, आपल्या कार्यकाळाच्या मुदतीत मोजता येणारा निकाल देतो, आणि आपल्या निर्णयांचे संथ परिणाम पूर्णपणे दिसायला वेळ मिळण्याआधी पुढे जातो. ते परिणाम गोळा करायला जे उरतात — कर्मचारी, मध्यम व्यवस्थापक, ग्राहक, पुरवठादार — त्यांना निर्णयात कधीच म्हणणे नव्हते, आणि तो

घेणाऱ्याला, जो आता इतरत्र, दुसरेच काहीतरी चालवत आहे, ते सांगण्याची संधी त्यांना जवळजवळ नक्कीच कधीच मिळणार नाही.

यामुळे स्मृतीच्या त्या साखळीत एक मूक तुटणे निर्माण होते, जिच्याबद्दल हे पुस्तक सुरुवातीच्या पानांपासून बोलत आहे: जर उद्योग आपले संस्थापकीय कारण बदलतो त्यापेक्षा व्यवस्थापन कंपनी अधिक वेगाने बदलत असेल, तर त्या कारणाचे रक्षण करायला कोण उरते? ते व्यवस्थापन स्वतः असू शकत नाही, जे व्याख्येनुसार नेहमी ये-जा करणारे आहे. ते दुसरे कोणीतरी असावे लागते — जो जास्त काळ राहतो, ज्याने उगम जगला आहे, जो फक्त आपल्या बायोडेटामध्ये नव्हे तर आपल्या शरीरात ती गोष्ट का जन्मली याची स्मृती वाहतो. पण अधिकाधिक, या माणसांकडे निर्णय घेण्याची सत्ता नसते. ती सत्ता फक्त अशाकडे असते जो, व्यवसायानेच, ये-जा करणारा असतो.

ज्याने आपल्या उद्योगातून एकामागून एक वेगवेगळे वरिष्ठ अधिकारी जाताना पाहिले आहेत, प्रत्येक नव्या पद्धतीसह, प्रत्येकाला आपल्या सार्वत्रिक परिणामकारकतेची खात्री, तो एक कडू पण मौल्यवान धडा शिकतो: व्यवस्थापन करण्याची क्षमता, कितीही खरी आणि कितीही आवश्यक असो, आपण ज्याचे व्यवस्थापन करतो त्याच्या जिव्हाळ्याच्या ज्ञानाची जागा कधीच घेत नाही. जो उद्योग आपली संस्थापकीय स्मृती फक्त अशांकडे सोपवतो जे, कारकिर्दीच्या रचनेनुसार, काही वर्षांत त्याला सोडून जाणार आहेत, त्याने उघडपणे न सांगता आधीच निवडले आहे की आपले भविष्य अशा कोणाकडे सोपवायचे जो आपल्या निर्णयांसाठी उत्तर देण्याइतका काळ कधीच उपस्थित नसेल.

सत्ता किंवा पैसा नसलेला भागधारक

भागधारकांचा एक वर्ग असा आहे ज्याबद्दल हे पुस्तक अजून बोललेले नाही, आणि तो कदाचित सगळ्यांत मोठा आहे: आयुष्यभराच्या बचतीतून विकत घेतलेले काही शेअर्स धारण करणारा, ज्या उद्योगाचा तो कागदावर सहमालक आहे त्याच्या निर्णयांवर प्रभाव टाकण्याची कोणतीही खरी सत्ता नसलेला. निवृत्तीसाठी काहीतरी बाजूला ठेवलेला छोटा बचतकर्ता, पगाराचा भाग म्हणून शेअर्स मिळालेला कर्मचारी, एखाद्या उद्योगावर विश्वास ठेवून त्याचे मूठभर शेअर्स विकत घेतलेला सामान्य माणूस: ते प्रत्येक अर्थाने भागधारक आहेत, आणि तरीही "भागधारक" हा शब्द, सर्वसामान्यांच्या कल्पनेत, जवळजवळ

नेहमी दुसऱ्याच कोणाचे चित्र उभे करतो — मंडळांवर बसणारा, अब्जावधी हलवणारा, विलीनीकरणे आणि अधिग्रहणे ठरवणारा. छोटा भागधारक अशा स्थितीत जगतो जी कोणताही कंपनी कायदा उघडपणे कबूल करत नाही: त्याला कागदावर हक्क असतात, आणि वास्तवात जवळजवळ कोणतीही सत्ता नसते.

भागधारकांच्या सभेतील मत, जे प्रत्येक भागधारकासाठी उद्योगाच्या निर्णयांमध्ये सहभागी होण्याचे साधन असायला हवे, ते त्याच्यासाठी जवळजवळ प्रतीकात्मक कृती बनते: त्याचा हिस्सा, त्याच्यासारख्या लाखो इतर छोट्या हिश्श्यांमध्ये मिळवला तरी, एकाच निर्णयाने कोणत्याही मतदानाचा निकाल फिरवू शकणाऱ्या मोठ्या संस्थात्मक गुंतवणूकदारांच्या तुलनेत अत्यंत नगण्य भार ठेवतो. छोटा भागधारक बोलू शकतो, पण क्वचितच खरोखर प्रभाव टाकू शकतो. त्याला माहिती मिळते, तिमाही अहवाल, अधिकृत निवेदने — पण ती त्याला नेहमी खरे निर्णय इतरत्र, ज्यांत त्याला कधीच प्रवेश नव्हता अशा खोल्यांमध्ये, आधीच घेतले गेल्यानंतर मिळतात.

आणि इथे या स्थितीच्या सर्वांत अस्वस्थ करणाऱ्या भागाला स्पर्श होतो: छोट्या भागधारकाकडे सत्तेच्या अभावाची भरपाई करण्याइतका पैसाही नसतो. मोठ्या प्रमाणात शेअर्स धारण करणाऱ्याला एका शेअरवर तोटा सहन करणे, विविधीकरण करणे, गुंतवणूक सावरण्यासाठी वर्षानुवर्षे थांबणे परवडते. ज्याने आपली बचत गुंतवली आहे, अनेकदा रणनीतीपेक्षा विश्वासापोटी निवडलेल्या थोड्याच उद्योगांमध्ये एकवटलेली, त्याच्याकडे हे मार्जिन नसते. उद्योगाचे बिघडले, तर तो शंभर वेगवेगळ्या गुंतवणुकींमध्ये पसरलेल्या संपत्तीचा नगण्य भाग गमावत नाही — तो, कधी कधी, संपूर्ण आयुष्यासाठी बाजूला ठेवलेले गमावतो, त्या परिणामाकडे नेणाऱ्या निर्णयांमध्ये त्याला कधीच म्हणणे नसताना.

हे पुस्तक वर्णन करते त्या संपूर्ण व्यवस्थेतील अन्यायाचे हे कदाचित सर्वांत शांत रूप आहे: छोट्या भागधारकाला व्यवसायाचा संपूर्ण धोका वाटून घ्यायला सांगितले जाते — गोष्टी बिघडल्या तर सगळे गमावणे — त्या गोष्टींचे व्यवस्थापन कसे होते हे ठरवण्याच्या सत्तेचा कोणताही खरा भाग बदल्यात न देता. तो पैज वाटून घेतो, पत्ते खेळणारा हात नव्हे. तो कागदावर मालक आहे, सारात प्रेक्षक. ज्याने ही स्थिती जगली आहे, कदाचित इतरांनी, कधीच न पाहिलेल्या खोल्यांमध्ये, कधीच खरोखर न सांगितलेल्या कारणांसाठी घेतलेल्या निर्णयांमुळे वर्षानुवर्षे उभारलेल्या बचतीचे मूल्य आकुंचित होताना पाहत, तो एक प्रश्न

सोबत वाहतो जो हे पुस्तक, सुरुवातीच्या पानांपासून, थेट त्यालाच विचारत आले आहे: जर तुम्ही एखाद्या गोष्टीच्या एका भागाचे मालक असाल पण तिच्या नशिबावर खरोखर प्रभाव टाकू शकत नसाल, तर तुम्ही खरोखर कशाचे मालक आहात? कदाचित "भागधारक" हा शब्द सुचवतो त्या सत्तेचे नव्हे. पण निदान, हे पुस्तक आपल्या हेतूत यशस्वी झाले असेल तर, तुम्ही ज्या साखळीचा भाग आहात ती शेवटी पूर्णपणे पाहण्याच्या संधीचे — आणि त्या जाणिवेसह निवडण्याच्या संधीचे, की राहायचे का, अधिक जाणून घ्यायचे का, तुमच्यासारख्या इतरांसोबत मिळून मागणी करायची का, की ती साखळी एके दिवशी तुम्हाला सापडली त्यापेक्षा अधिक न्याय्य व्हावी.

निष्कर्ष आणि टिपणे

जो या पानांपर्यंत पोहोचतो त्याने संपूर्ण साखळी पार केली आहे: उत्पादन आणि पेटंट, कारखाना आणि बाजार, व्यवस्थापन आणि त्याचे स्तर, ताळेबंद आणि शेअर बाजार, शेवटी फक्त एक आकडा मिळणाऱ्या भागधारकापर्यंत. या प्रवासात, पार केलेल्या कोणत्याही टप्प्याचा निषेध करण्याचा हेतू नव्हता. वर्णन केलेला प्रत्येक दाता — बारकोड, विक्री मंडळ, शेअर्स, बाहेरील विश्लेषक — एका वैध तांत्रिक कारणासाठी अस्तित्वात आहे, आणि यांपैकी कोणताही दाता, एकटा घेतला तर, कशाचाही दोषी नाही.

विश्वासघात, जेव्हा घडतो, तेव्हा तो कधीच एका पायरीत नसतो. तो हजार छोट्या अंतरांच्या मूक साठवणुकीत असतो, प्रत्येक स्वतःहून समर्थनीय, जी एकत्रितपणे उद्योगाला त्याच्या उगमापासून वेगळे करतात, कोणीही कधीच, एका नेमक्या दिवशी, त्याचा विश्वासघात करायचे ठरवलेले नसताना. हे पुस्तक दोषी शोधायला निघाले नाही. ते अशी यंत्रणा दृश्य करायला निघाले जी, अन्यथा, नेमकी अदृश्य राहते कारण ती कोणत्याही एकाला जबाबदार धरण्याइतक्या जास्त हातांमध्ये पसरलेली असते.

हे पुस्तक ज्या प्रतिक्रिया जागवेल — आणि ते जागवेल, कारण या गोष्टी प्रत्यक्षात जिथे घडतात त्या खोल्यांमध्ये क्वचितच मोठ्याने स्पर्श होणाऱ्या नसांना ते स्पर्श करते — त्यांना एका गोष्टीने आधीच उत्तर देणे योग्य आहे: हा भांडवलशाहीवर, उद्योगावर, नफ्यावरच ठेवलेला आरोप नाही. ही स्मृतीला दिलेली हाक आहे. भांडवलशाही, उद्योग, नफा ही साधने आहेत — अत्यंत शक्तिशाली, आपल्या

उगमाशी निष्ठावान राहतात तेव्हा लाखो लोकांसाठी खरे मूल्य निर्माण करण्यास समर्थ, आणि तो विसरतात तेव्हा सर्व अर्थापासून स्वतःला रिकामे करण्यासही समर्थ. हे पुस्तक ही साधने सोडून द्यायला सांगत नाही. ते सांगते की आपण ती पहिल्यांदा का निवडली हे आपण दररोज आठवावे.

ज्याने आयुष्यभर या रचनांमध्ये काम केले आहे, आणि स्वतःच्या डोळ्यांसमोर निष्ठा आणि विश्वासघात दोन्ही घडताना पाहिले आहेत, त्याला माहीत असते की कोणतीही कायदेशीर सुधारणा, ताळेबंदाचा कोणताही नवा निर्देशांक, कोणतेही नवे नैतिक प्रमाणपत्र या पानांमध्ये सांगितलेल्या भरकटीविरुद्धच्या एकमेव खऱ्या संरक्षणाची जागा कधीच घेणार नाही: प्रत्येक रचनेत, का असे विचारत राहणारा कोणीतरी.

चिंतन आणि ऋणनिर्देश

या पानांमध्ये लिहिलेला प्रत्येक शब्द आयुष्यभराच्या निरीक्षणातून जन्मला आहे, टेबलावर अभ्यासलेल्या सिद्धांतातून नव्हे. जो दशकानुदशके एखाद्या उद्योगाच्या बोळांमधून चालला आहे — पाहुणा म्हणून नव्हे, ये-जा करणारा सल्लागार म्हणून नव्हे, तर असा कोणीतरी ज्याने ते बोळ दररोज जगले, इतर कोणाच्याही इतक्याच कष्टांनी आणि इतक्याच निष्ठेने — तो असा अधिकार वाहतो ज्याची जागा कोणतीही शैक्षणिक पदवी घेऊ शकत नाही: हे पुस्तक ज्याबद्दल बोलते ते मोठेपण आणि ती भरकट, दोन्ही जवळून पाहिल्याचा अधिकार.

माझ्या आधी ज्यांनी मला शिकवले — धड्यांनी नव्हे तर रोजच्या उदाहरणाने — की प्रश्न विचारणे थांबवणे अधिक सोपे असतानाही एखाद्या हेतूशी निष्ठावान राहणे म्हणजे काय, त्यांच्याशिवाय हे पुस्तक शक्य झाले नसते. या पानांचा पहिला विचार त्यांच्याकडे जातो, त्यांचे नाव थेट घेतलेले नसले तरी: ते प्रत्येक प्रकरणात उपस्थित आहेत, मूक निष्ठेबद्दल, कोणीही न मोजणाऱ्या काळजीबद्दल, कोणीही पाहत नसतानाही नीट केलेल्या कामाबद्दल बोलणाऱ्या प्रत्येक ओळीत.

एक विचार अशाकडेही जातो जो ही पाने वाचतो आणि इथे सांगितलेल्या अनेक व्यक्तींपैकी एकात स्वतःला ओळखतो — कर्मचारी, एजंट, मध्यम व्यवस्थापक, सत्ता नसलेला छोटा भागधारक. यांपैकी एका जरी व्यक्तीला, पुस्तक बंद करताना, पहिल्यांदाच पूर्णपणे पाहिले गेल्यासारखे वाटले — एका स्तरापर्यंत,

एका निर्देशांकापर्यंत, तक्त्यातील एका ओळीपर्यंत आकुंचित न करता — तर हे पुस्तक ज्यासाठी लिहिले गेले ते त्याने केले असेल.

आणि एक शेवटचा विचार, अशासाठी ज्याच्याकडे या पुस्तकाच्या प्रत्येक पानातून धावणारा प्रश्न विचारत राहण्याचे धैर्य आहे, तो विचारायला काहीतरी किंमत मोजावी लागत असतानाही — वेळ, आराम, कधी कधी तो प्रश्न विचारला जाऊ नये असे पसंत करणाऱ्या रचनेतील आपले स्वतःचे स्थानसुद्धा. तेच, इतर कोणापेक्षाही अधिक, तो आत्मा जिवंत ठेवणारे आहेत ज्याबद्दल हे पुस्तक सुरुवातीपासून शेवटपर्यंत बोलले आहे. हे पुस्तक त्यांच्यासाठी, आणि त्यांच्यामुळे, लिहिले आहे.

प्रिय भागधारकांनो,

मी तुम्हाला प्रशासक म्हणून लिहीत नाही, वरिष्ठ अधिकारी म्हणून नाही, तुम्हाला एखाद्या तिमाहीचा हिशेब देणे लागणारा म्हणूनही नाही. मी तुम्हाला अशा व्यक्तीच्या नात्याने लिहितो ज्याने आयुष्यभर एका उद्योगाच्या सारात घालवले आहे — वर्तमानपत्रांतील त्याच्या प्रतिमेत नव्हे, त्याच्या शेअर भावात नव्हे, तर त्याच्या बोळांमध्ये, त्याच्या कारखान्यांमध्ये, त्याला दररोज खरोखर अस्तित्वात ठेवणाऱ्या माणसांच्या चेहऱ्यांवर.

मला तुम्हाला असे काहीतरी सांगायचे आहे जे कोणताही ताळेबंद तुम्हाला कधीच सांगणार नाही: तुम्ही धारण केलेला हिस्सा फक्त वर-खाली होणारा आकडा नाही. तो एका मानवी हेतूचा, छोटा किंवा मोठा, एक भाग आहे, जो कोणीतरी, फार पूर्वी, अस्तित्वात आणण्याइतका तीव्रतेने इच्छिला होता. तुम्हाला मिळणाऱ्या प्रत्येक लाभांशामागे कोणासाठी तरी कल्पिलेले एक उत्पादन आहे, ते काळजीने बनवणारा एक कर्मचारी आहे, त्यावर विश्वास ठेवायचे निवडणारा एक ग्राहक आहे. या पुस्तकाने तुम्हाला तुमचा हिस्सा त्या मूळ हेतूशी जोडणाऱ्या संपूर्ण साखळीतून नेले आहे — कधी अजूनही जिवंत, कधी आधीच विसरलेला, जवळजवळ नेहमी तिमाही अहवाल अंदाज बांधू देतो त्यापेक्षा अधिक दूर.

मी तुम्हाला आकड्यांकडे पाहणे थांबवायला सांगत नाही. आकडे महत्त्वाचे आहेत, आणि त्यांच्याकडे दुर्लक्ष करून कोणीही संपत्तीचे व्यवस्थापन करू शकत नाही. मी तुम्हाला, साधेपणाने, त्यांच्या पलीकडेही पाहायला सांगतो. पुढच्या वेळी तुम्ही तिमाही अहवाल वाचाल, तेव्हा स्वतःला फक्त आकडा वाढला

आहे का एवढेच नव्हे, तर तो ज्याने निर्माण केला ते, तो उद्योग ज्या कारणासाठी जन्मला त्याच्याशी अजूनही निष्ठावान आहे का, हेही विचारून पाहा. हा प्रश्न तुम्हाला कोणत्याही अधिकृत दस्तऐवजात लिहिलेला कधीच सापडणार नाही. हा असा प्रश्न आहे जो विचारण्याचा हक्क — आणि कदाचित कर्तव्यही — मालक म्हणून फक्त तुमच्याकडे आहे.

हे जाणल्याने तुमच्याकडे आधीच आहे त्यापेक्षा जास्त सत्ता तुम्हाला मिळणार नाही. पण त्यातून तुम्हाला असे काहीतरी मिळेल ज्याची हमी सत्ता एकटी कधीच देत नाही: तुम्ही खरोखर कशाचे मालक आहात याची जाणीव. आणि तुमच्यापैकी एकाने जरी, ही पाने वाचून, आपल्या हिश्श्याकडे वेगळ्या नजरेने पाहायचे ठरवले — आता फक्त हेलकावणारा शेअर म्हणून नव्हे, तर लक्षात ठेवण्यास पात्र असलेल्या एका मानवी कहाणीचा जिवंत भाग म्हणून — तर हे पुस्तक, आणि ते शक्य करणारे आयुष्यभराचे काम, आपल्या उद्देशापर्यंत पोहोचले असेल.

आदराने, आणि नेहमीसारख्याच निष्ठेने,

लेखक

टीप

"एखादी मानवी निर्मिती तिच्या निर्मात्यापेक्षा खूप जास्त काळ जगते तेव्हा तिचे काय होते?" हे पुस्तक वाचल्यानंतर तुम्ही स्वतःला नेहमी विचारत राहाल असा हा प्रश्न असेल, आणि त्याचे उत्तर नेहमी एकच आणि एकमेव असेल: ज्याने चुका केल्या त्याला विचारा — फक्त तोच तुम्हाला सांगू शकतो.

Ferdinando Frega